

2023 ОНЫ 01 ДҮГЭЭР САРЫН 12-НЫ ӨДӨР, ПҮРЭВ ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ

НЭГДСЭН ХУРАЛДААН

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ХЭЛТЭС

Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дараах
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.

НЭГДСЭН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА
2023 оны 01 дүгээр сарын 12-ны өдөр, Пүрэв гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга	1
Хуралдааны товч тэмдэглэл:	2-22
Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:	23-145
1. “Байнгын хорооны даргыг сонгох тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл	25-30
2. Хөрөнгө оруулалтын банкны тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Жавхлан нарын 18 гишүүн 2016.12.28-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/	30-45
3. “Нүүрсний экспорт, тээвэрлэлттэй холбоотой асуудлаарх Ерөнхий хяналтын сонсголын тайлантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл /Эдийн засгийн байнгын хороо боловсруулсан, анхны хэлэлцүүлэг/	45-66
4. Хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл /Уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тухай хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан, эцсийн хэлэлцүүлэг/	66-72
5. “Орхоны хөндийд хот байгуулах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл /Засгийн газар 2023.01.03-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/	72-73
6. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл /Засгийн газар 2022.09.29-ний өдөр Монгол Улсын 2023 оны төсвийн хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/	73-78
7. Ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөний тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	78-90
8. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	90-116
9. Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	117-135
10. Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.10.15-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	135-138
11. Нийгмийн даатгалын сангаас олгох үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.10.15-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	138-140
12. Хувийн нэмэлт тэтгэврийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.10.15-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	140-145

ХУРАЛДААНЫ ТОВЧ ТЭМДЭГЛЭЛ

Найм.Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Т.Аюурсайхан, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Өнөрбаяр, мөн яамны Бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга А.Хишигбаяр, мөн газрын ахлах шинжээч Б.Гэрэлсайхан, С.Орхон, Нийгмийн даатгалын бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Б.Батжаргал, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын Бодлогын хэрэгжилт, судалгааны газрын дарга Ц.Ганцэцэг, мөн газрын Санхүү бүртгэлийн газрын дарга Б.Даваахүү нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын дарга Г.Агар-Эрдэнэ, мөн газрын Зөвлөхүүдийн албаны зөвлөх Г.Баяртуяа, М.Отгон, Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн дарга Д.Энхбат, мөн хэлтсийн Нийгмийн бодлогын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Б.Цогзолбаяр нар байлцав.

Төслийн үзэл баримтлалын талаарх илтгэлийг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Т.Аюурсайхан, хуулийн төслийг хэлэлцэх эсэх талаарх Нийгмийн бодлогын байнгын хорооноос гаргасан санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн М.Оюунчимэг нар танилцуулав.

Илтгэл болон Байнгын хорооны санал, дүгнэлттэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Жаргалмаа, Б.Пүрэвдорж, О.Цогтгэрэл, Ц.Туваан, М.Оюунчимэг, Ж.Батжаргал, Б.Баттөмөр, Ц.Мөнхцэцэг, Н.Учрал нарын тавьсан асуултад Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Т.Аюурсайхан, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Өнөрбаяр нар хариулж, тайлбар хийв.

Л.Мөнхбаатар: Байнгын хорооны саналаар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэх нь зүйтэй гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 22

Татгалзсан: 19

Бүгд: 41

53.7 хувийн саналаар Байнгын хорооны санал дэмжигдлээ.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжсэн тул анхны хэлэлцүүлэгт бэлтгүүлэхээр Нийгмийн бодлогын байнгын хороонд шилжүүлэв.

Уг асуудлыг 17 цаг 34 минутад хэлэлцэж дуусав.

ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Найм.Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль, ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцье. Хууль санаачлагчийн илтгэлийг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Төмөрбаатарын Аюурсайхан танилцуулна. Аюурсайхан сайдыг индэрт урьж байна.

С.Аюурсайхан: Улсын Их Хурлын дэд дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Монгол Улс 1995 онд даатгуулагч бүр хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоосоо тодорхой хувь хэмжээгээр шимтгэл төлж сан бүрдүүлэх, уг сангаас төлсөн шимтгэл авч байсан цалин хөлстэйгөө уялдаатай тэтгэвэр, тэтгэмж авах агуулга бүхий нийгмийн даатгалын тогтолцоог шинээр бүрдүүлсэн нь нийгмийн хамгааллын салбарт хийгдсэн томоохон шинэчлэлийн нэг болсон юм. Нийгмийн даатгалын тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш 31 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон бөгөөд хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөтгөх, үйлчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, ажил олгогч, даатгуулагчийн шимтгэлийн хувь хэмжээг өөрчлөх, нийгмийн даатгалын удирдлагын тогтолцоог боловсронгуй болгох зэрэг тэтгэвэр авагч, даатгуулагчийн эрх ашигт нийцсэн олон арга хэмжээг хуульчлан хэрэгжүүлсэн. Сүүлийн жилүүдэд нийгмийн даатгалын чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй зарим бодлого, үйл ажиллагаа болон ирээдүйд ирэх хүн амын насжилтаас хамааран нийгмийн

даатгалын сангийн зардал улам өсөж, тэтгэврийн даатгалын сангийн алдагдал нэмэгдэхээр байгаа тул нийгмийн даатгалын сангуудын санхүүгийн тогтвортой бие даасан байдлыг хангасан сангийн менежментийг хэрэгжүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Түүнчлэн Алсын хараа 2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого Монгол Улсыг 2021-ээс 25 онд хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-оос 24 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт нийгмийн даатгалын тогтолцоог шинэчлэх, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох зорилтуудыг тусгасан нь энэхүү хуулийн төслийг боловсруулах хууль зүйн үндэслэл болж байна. Иймд нийгмийн даатгалын харилцааг зөвхөн нийгмийн даатгалын хуулиар зохицуулах сангийн тогтвортой байдлыг бүрдүүлэх, уг хөрөнгийг эрсдэлгүй, үр өгөөжтэй удирдах, даатгалын сангийн бодит хуримтлалыг эхлүүлэх зэрэг тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилгоор энэхүү хуулийн төслийг боловсрууллаа. Хуулийн төсөлд нийгмийн даатгалын тогтолцоо, зарчим, төрөл, хэлбэр, хамрах хүрээг тогтоох, нийгмийн даатгалд даатгуулах, шимтгэл төлөх нийгмийн даатгалын санг бүрдүүлэх, уг сангийн хөрөнгийг хуваарилах, зарцуулах, тайлагнах, хяналт тавих болон нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлох харилцааг тусгасан.

Мөн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын удирдлага, мэдээллийн нэгдсэн сан, цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын итгэлцүүр шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх, буцаан олгох, тэтгэврийн нөөц санг бүрдүүлэх, нэрийн дансыг мөнгөжүүлэх, мөнгөжүүлсэн орлогыг өвлүүлэх, шимтгэлийн өр хөөн хэлэлцэх хугацааг тогтоох, нийгмийн даатгалын сангийн хэтийн тооцооллыг хийх сангийн эрсдэлийг үнэлэх, санал дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий мэргэжлийн хороог ажиллуулах зэрэг зохицуулалтыг тусгасан. Түүнчлэн нийгмийн даатгалын байгууллага, ажилтнуудын үүрэг хариуцлагыг

нэмэгдүүлж, үйл ажиллагаа нь ил тод нийгмийн даатгалын тогтолцоонд итгэх олон нийтийн итгэл үнэмшлийг дээшлүүлэх зарчмыг хуулийн төсөлд тусгасан болно.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар нийгмийн даатгалын хамрах хүрээ өргөжих, сангийн чөлөөт үлдэгдэл хөрөнгийг санхүүгийн хэрэгсэлд оруулах боломж бүрдэх, түүнд тавих хяналт сайжрах, нийгмийн даатгалын засаглал оновчтой болж ажлын уялдаа холбоо хангагдах, даатгуулагчид тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн бодит хуримтлал үүсэх, ажил олгогч, даатгуулагчийн чиг үүрэг ойлгомжтой тодорхой болгох, нийгмийн даатгалын үйлчилгээ цахимжиж түргэн шуурхай, ил тод нээлттэй, хяналттай болно. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн төсөлтэй уялдуулан 49 хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах юм. Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд хуулийн этгээд болон иргэнд нэмэлт зардал үүсэхгүй юм. Харин хуулийг 2024 оноос хэрэгжүүлнэ гэвэл даатгуулагчийн төлсөн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн 2 хувийг мөнгөжүүлэх зориулалтаар тэтгэврийн даатгалын санд олгох улсын төсвийн татаас 291.6 тэрбум төгрөг, зарим иргэдийн шимтгэлийг улсын төсвөөс хариуцахад 48.4 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдэх тооцооллыг хийлээ.

Улсын Их Хурлын дэд дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Хуулийн төслийг хэлэлцэх эсэхийг иийдвэрлэж өгөхийг та бүхнээс хүсье. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Төслийн талаарх Нийгмийн бодлогын байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн, Улсын Их Хурал дахь МАН-ын бүлгийн дэд дарга Мөнхөөгийн Оюунчимэг танилцуулна.

М.Оюунчимэг: Улсын Их Хурлын дэд дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Монгол Улсын Засгийн газраас 2023 оны 01 дүгээр сарын 09-ний өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүдийн үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэх эсэх асуудлыг Нийгмийн бодлогын байнгын хороо 2023 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуралдаанаараа хэлэлцлээ. Хуулийн төсөлд нийгмийн даатгалын тогтолцоо, зарчим, төрөл, хэлбэр, хамрах хүрээг тогтоох, нийгмийн даатгалд даатгуулах, шимтгэл төлөх, нийгмийн даатгалын сан бүрдүүлэх, уг сангийн хөрөнгийг хуваарилах, зарцуулах, тайлагнах, хяналт тавих болон нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлох харилцааг тусгасан.

Мөн даатгалын сангийн хөрөнгө, хөрөнгө оруулалтын удирдлага, мэдээллийн нэгдсэн сан, цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын итгэлцүүр, шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх, буцаан олгох, тэтгэврийн нөөц санг бүрдүүлэх, нэрийн дансыг мөнгөжүүлэх, мөнгөжүүлсэн орлогыг өвлүүлэх шимтгэлийн өр хөөн хэлэлцэх хугацааг тогтоох, нийгмийн даатгалын сангийн хэтийн тооцоолол хийх, сангийн эрсдэлийг үнэлэх, санал, дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий мэргэжлийн хороог ажиллуулах, нийгмийн даатгалын байгууллага, ажилтнуудын үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлж, үйл ажиллагаа нь ил тод нийгмийн даатгалын тогтолцоонд итгэх олон нийтийн итгэл үнэмшлийг дээшлүүлэх зарчмыг хуулийн төсөлд тусгасан байна. Хуулийн төсөл батлагдсанаар нийгмийн даатгалын хамрах хүрээ өргөжиж, сангийн чөлөөт үлдэгдэл хөрөнгийг санхүүгийн хэрэгсэлд оруулах боломж бүрдэж, түүнд хяналт тавих, сайжрах, нийгмийн даатгалын засаглал оновчтой болж ажлын уялдаа холбоо хангагдах, даатгуулагчид тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн бодит хуримтлал үүсгэх, ажил олгогч, даатгуулагчийн чиг үүрэг ойлгомжтой тодорхой болох, нийгмийн даатгалын үйлчилгээ цахимжиж, түргэн шуурхай, ил

тод нээлттэй болох бөгөөд төсөл батлагдсанаар улсын төсөвт 334 тэрбумын санхүүжилт шаардлагатай байгаа талаар тооцоолол хийгдсэн.

Хуулийн төслийг www.dparliament.mn цахим сайтад байршуулж, иргэд, олон нийтийн саналыг авч байгаа болно. Байнгын хорооны хуралдаанаар хуулийн төслийг хэлэлцэх үед Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Идэрбат нийгмийн даатгалын хөрөнгийг арилжааны банканд байршуулахад баримталж байгаа зарчим, сонгон шалгаруулалтын асуудал, Тэтгэврийн санг Баялгийн сантай уялдуулах, засаглал менежментийг сайжруулах чиглэлээр хуулийн төсөлд оруулж буй шинэчлэлийн талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн М.Оюунчимэг хуулийн төслийг боловсруулахтай холбогдох яамдын саналыг авсан эсэх талаар мөн хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд улсын төсвийн санхүүжилтийн нөөц боломж байгаа эсэх талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Саранчимэг хуулийн төслийн гол менежментийн шинэчлэл болон салбарын эрдэмтэн судлаачдаас санал авсан эсэх талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Чинбүрэн групп тогтоолгосон иргэдийг 2 жил тутам эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комиссоор оруулдаг байдлыг хэрхэн цэгцлэх, хуулийн төсөлтэй холбоотой гадаад орны туршилагыг судалсан эсэх талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Одонтуяа тэтгэврийн нөөц сан болон сайн дурын давхар даатгалтай байх зохицуулалт шинэчилсэн найруулгын төсөлд хэрхэн туссан талаар, мөн хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ гэртээ хардаг өрх толгойлсон ээжүүдийн НДШ-ийг төрөөс төлөх зохицуулалт хуулийн төсөлд туссан эсэх талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Туваан хуулийн төсөлд тэтгэврийн зөрүүг арилгах чиглэлээр ямар зохицуулалт туссан талаар, богино хугацаанд өндөр шимтгэл төлж тэтгэврээ өндрөөр тогтоолгосон хүмүүсийн асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх, тэтгэврийн доод хэмжээг нэмэгдүүлэх, зөрүүг арилгах талаар эдийн засгийн тооцоолол хийгдсэн эсэх талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн

Жаргалмаа нийгмийн даатгалын санг сангийн Капитал банкнаас авах өр авлагын асуудал, хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ асарч байгаа эцэг эхчүүдэд олгох тэтгэмжийн асуудал, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тэтгэмжийг 16 нас хүртэл олгож байгааг 18 нас болгож өөрчлөх талаар салбарын яам ямар бодлого баримталж байгаа талаар асуулт асууж, хариулт авлаа.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн С.Чинзориг Нийгмийн даатгалын санг Баялгийн сангаас нэг удаа мөнгөжүүлэх боломж, мөнгөжүүлэх боломж, тэтгэврийн нөөц сангийн болон сайн дурын давхар даатгалтай байх зохицуулалт, тэтгэврийн зөрүүг үе шаттай арилгах, тэтгэвэр бодох аргачлалыг шинэчлэх, засаглалыг сайжруулах талаар анхаарч ажиллах шаардлагатай, Улсын Их Хурлын гишүүн Оюунчимэг хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд нарийвчилсан тооцоо судалгаа хийх, Улсын Их Хурлын гишүүн Бейсен, Туваан нар тэтгэврийн зөрүүг арилгах, тэтгэврийн зээлтэй иргэд нас барсан тохиолдолд шимтгэл төлөлтийн хэмжээнээс хамаарч зээл төлөлтийн асуудлыг уян хатан зохицуулалт хийх шаардлагатай байгаа талаар тус тус саналаа илэрхийллээ. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх буюу 83.3 хувийн саналаар үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжсэн болно.

Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн Нийгмийн даатгалын тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай, Нийгмийн даатгалын тухай хуулиудыг хэрэглэх журмыг хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай, Ахмад настны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Гаалийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах

тухай, Дипломат албаны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Малчин, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх тухай хуулийг хүчингүй тооцсонд хүчингүй болсонд тооцох тухай, Төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Банкны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын ерөнхий хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын зарим хууль болон нийгмийн даатгалын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Донорын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2008 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2009 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2010 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2011 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2012 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2013 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, мөн 14 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, 15 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2016 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2017 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2018 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2019 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 20 оны болон

21 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2022 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2023 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас дэмжлэг үзүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын өршөөл үзүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эдийн засгийн ил тод байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2018 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2019 он, 2020, 2021 оны төсвийн тухай хуулиудад өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2022, 2023 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Өршөөл үзүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Цэргийн албан хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх талаарх Нийгмийн бодлогын байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг хэлэлцэн шийдвэрлэж өгөхийг та бүхнээсээ хүсье. Анхаарал хандуулсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбогдуулан хуралдаанд оролцож байгаа ажлын хэсгийн гишүүдийг танилцуулъя. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд сайд Төмөрбаатарын Аюурсайхан, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны ТНБД Гомбосүрэнгийн Өнөрбаяр, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга Амарсайханы Хишигбаяр, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Нийгмийн даатгалын бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулалтыг газрын дарга Басангийн Батжаргал, НДЕГ-ын Бодлогын

хэрэгжилт судалгааны газрын дарга Цэнд-Аюушийн Ганцэцэг, НДЕГ-ын Санхүү бүртгэлийн газрын дарга Бумчанагийн Даваахүү, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Бодлого төлөвлөлтийн газрын ахлах шинжээч Сүхбаатарын Орхон, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Бодлого, төлөвлөлтийн газрын ахлах шинжээч Болдбаатарын Гэрэлсайхан нар оролцож байна.

Хууль санаачлагчийн илтгэл болон байнгын хорооны санал, дүгнэлттэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгье. Баттөмөр, Ц.Мөнхцэцэг гишүүнээр тасаллаа. Жаргалмаа гишүүн асуултаа асууя.

Б.Жаргалмаа: Баярлалаа. Та бүхнийхээ өдрийн амгаланг айлтгая. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд одоо өөрчлөлт оруулах шинэчилсэн найруулга орж ирж байгаа. Мэдээж энэ бол нийгмийн тэр чигтээ бүхэлдээ хүлээж байгаа хууль. Хүн амын цонх үе нээгдэж байна. 3 хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүний нийгэмд төлсөн нийгмийн даатгал нэг хүний тэтгэврийг төлж байна гэдэг юм уу маш олон мэдээлэл бас иргэдэд маань байгаа. Нийгмийн даатгалын сан хөрөнгөгүй болсон байна гэдэг ийм мэдээлэл байгаа. Үнэхээр бид хөдөлмөрлөсөн хөлснийхөө төлсөн нийгмийн даатгалынхаа хэмжээгээр тэтгэвэр авдаг цаг хэзээ ирэх вэ гэдэг зүйлийг олон нийт маань асууж байгаа.

Өнгөрсөн ч чуулганаараа бид нар Ахмад настны тухай хууль болон Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих ажлын хэсэг байгуулаад ажиллаж явахдаа хөдөө орон нутгаар явж ахмадуудтай уулзаж байхад тэтгэврийн зөрүүгээ хэзээ арилгах юм бэ? Хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийн тогтолцоогоо хэзээ засах вэ гэдэг юм уу маш олон асуудлыг бидэнд тавьж байсан. Юутай ч энэхүү тэтгэврийн шинэчлэл хийхээр ийнхүү хуулийн төсөл маань чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар орж ирж байгаад үнэхээр их баярлаж байна. Уржигдар бас

бид нар Байнгын хорооны хуралдаанаараа хэлэлцсэн. Хэд хэдэн асуудлыг ярьсан. Би нэгэнт олон нийтдээ мэдээлэл өгөх бас үүрэгтэй энэ чуулганы танхимд сууж байгаа учраас хэд хэдэн зүйлийг би дахин асууя.

Яг өнөөдрийн байдлаар нийгмийн даатгалын сангийн мөнгө хэчнээн хэмжээгээр тоологдож байна вэ? Бид өр ширнийхээ асуудлыг эцэслэн шийдвэрлэж чадсан уу? Цаашидаа хуульд өөрчлөлт орсноор нийгмийн даатгалын сангийн үлдэгдэл үржих, өсөх тэр боломжийг бий болгож чадах уу энэ хуулийн төсөл маань. Нөгөө талаар гадаад улс оронд ажиллаж амьдарч байгаа иргэдийнхээ нийгмийн даатгалын асуудлыг хэрхэн яаж зохицуулах вэ? Өнөөдөр нийгмийн даатгалын сангийн үйл ажиллагаа энэ хууль батлагдсанаараа зөв зохион байгуулалтад орж, бусад хууль бусад яамнуудтай харилцан хамааралтай байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэж чадах уу, үгүй юу гэдэг нэг асуулт байна.

Нөгөө талаар, мөн Нийгмийн бодлогын байнгын хорооны гишүүний хувиар хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийнхээ асуудалд ихээхэн анхаарч ажиллаж байгаа. Энэ дээр хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ асарч байгаа ижгий аав бол хөдөлмөр эрхлэх ямар ч боломжгүй байдаг. Эдгээр ижгий аавыг нийгмийн даатгалд хамруулах тэр боломж хуулиар хэрхэн яаж зохицуулагдсан бэ? Зүйл заалт орж ирсэн байсан. Гэхдээ би олон нийтэд мэдээлэл өгөх үүднээс ийнхүү асууж байгаа.

Хоёрдугаарт нийгмийн даатгалаас тэтгэвэр тэтгэмж олгох бас хуулийн төсөл байгаа. Энэ дээр нэг зүйл заалт байгаа. 16 хүртэлх насны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд асарч байгаа ижгий аавд тэтгэмж олгодог. Уг нь Монгол Улсын хуулиараа Үндсэн хуулиар 1-18 нас хүртэлх хүнийг хүүхэд гэж нэрлэдэг байгаа. Гэтэл энэ хуулиар болохоор 16 хүртэл тэтгэмж олгогчоод 18 нас хүртэл тэтгэмж олгохгүй байгаа. Энийг энэ зохицуулалтаар шинэчлэн засаж чадсан уу,

үгүй юу гэдэг зүйлийг асууя. Тэгээд дараа нь хариултаа авчхаад нэмж асууя. Баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Жаргалмаа гишүүний асуултад Аюурсайхан сайд хариулъя.

Т.Аюурсайхан: Нийгмийн даатгалын сангийн энэ удирдлага менежмент, хяналт бол маш чухал л даа. Энэ бол ерөөсөө нийгмийн хамгааллын одоо том зорилго чиг үүрэгтэй. Энэ бол ашиг орлого олох ийм чиг үүрэг бизнесийн санаа байх ёсгүй. Хамгийн гол нь мэдээж энийг бол арвижуулах шаардлага бол байгаа. Гэхдээ арвижуулахдаа одоо хяналтдаа ингэж арвижуулна. Тийм учраас энэ хуулийн төсөл дээр энэ ямар одоо эх үүсвэртэй хөрөнгө оруулж арвижуулах уу гэдэг нь хамгийн түрүүнд одоо баталгаатай эх үүсвэр байх ёстой. Хоёрдугаарт энэ дээр нь бол олон нийтийн бас хяналттай хийх ёстой гэдэг зарчмыг барьсан.

Нэгдүгээрт бол Засгийн газрын үнэт цаас, хоёрдугаарт Төв банкны үнэт цаас, гуравдугаарт төрийн сан дахь одоо хадгаламжийн мөнгөн хадгаламж, дөрөвдүгээрт бол системийн ач холбогдолтой арилжааны банкиг Монголбанкны одоо зөвлөмжөөр гэсэн ийм одоо асуудлуудад хөрөнгө оруулахаар ийм зохицуулалтыг хийсэн байгаа. Нийгмийн даатгалын санг ер нь бол олон нийт бол их будилаантай, ер нь бол дампуурсан, мөнгөгүй байгаа, өртэй гэдэг ийм түгээмэл ойлголт бол байдаг. Бодит байдал дээр одоо нийгмийн даатгалын санд бол чөлөөт үлдэгдэл нь 993.2 тэрбум төгрөг байна. Энэнээс бол Тэтгэврийн даатгалын сан дээр 467 тэрбум, тэтгэмжийн даатгалын сан дээр 117.5 тэрбум, үйлдвэрлэл мэргэжлээс шалтгаалах өвчний даатгалын сан дээр 362.1 тэрбум, ажилгүйдлийн даатгалын сан дээр 38.3 тэрбум төгрөг гээд ийм одоо чөлөөт үлдэгдлүүд байна.

Манай сан маань бол энэ 22 оны байдлаар бол ашигтай ажилласан байгаа.

Төлөвлөгөө бол 200 орчим тэрбум төгрөгийн алдагдалтай төслийг баталсан. Гүйцэтгэлээрээ бол ямар ч л байсан сан маань 100 шахам сая төгрөгийн одоо ашигтайгаар ингэж бол гарсан. Цаашдаа нийгмийн даатгалын санг аль болохоор одоо төсвийн татаас багатайгаар дотоод нөөц боломжоороо одоо ингэж удирдлага, зохион байгуулалтыг нь зөв менежментийг хийснээр үр дүнтэйгээр ингэж авч явах боломжтой гэж ингэж үзэж байгаа. Энэ чиглэлээр олон одоо зохицуулалтууд шинэ хуулийн төсөлд орсон байгаа. Улсын төсвийн татаасаар нийгмийн даатгалын сан бол зөвхөн одоо энэ 1995 оноос өмнө одоо тэтгэвэр тогтоолгосон хүмүүсийн тэтгэвэр мөн түүнчлэн цэргийн албан хаагчдын тэтгэврийн одоо улсын төсвөөс олгодог. Энэ тоог бол бид 2022 онд 950 орчим тэрбум төгрөгийг улсын төсвөөс авч байсан бол 2023 онд үүнийг багасгаад 540 орчим тэрбум төгрөгийг одоо авч байгаа. Өөрөөр хэлбэл төсвийн одоо татаасыг бууруулах энэ зарчмыг бид нар хэрэгжүүлж байгаа.

Үндсэндээ 2019 онд энэ нийгмийн даатгалын санд төсвөөс олгож байгаа татаас бол төсвийн орлогын 9.2 хувь байсан. Дэлхийн банк бол тэр үед нь 2050 он гэхэд энэ төсвийн татаас чинь төсвийн орлогын 37 хувь болох нь байна гэдэг анхааруулгыг өгч байсан. Бид одоо энэ зүй зохистой энэ менежментийг хийсний үр дүн дээр энэ тоо ихсэх биш, харин 2023 онд төсвийн нийт орлогын 2.7 хувьд одоо барьж, ингэж одоо төсвийг баталж хэрэгжүүлж байна. Энэ юуны асуудлууд дээр ажлын хэсэг дээр нэмээд хариулъя.

Л.Мөнхбаатар: Жаргалмаа гишүүний асуултад ажлын хэсгээс нэмж хариулъя. Өнөрбаяр дарга хариулъя. Ажлын хэсгийн 85 дугаар микрофон. 83.

Г.Өнөрбаяр: Жаргалмаа гишүүний асуултад бас нэмж тодруулъя. Сүүлийн үед бол энэ нийгмийн даатгалын сан алдагдалтай явж ирсэн. Улсын төсвөөс ихээхэн хэмжээний татаас өгч байгаа гэсэн ийм буруу ойлголт бол бас байгаа.

Энэ бол одоо тийм зүйл байхгүй гэдгийг бол хэлье. Сүүлийн жилүүдэд бол нийгмийн даатгалын сан бол улсын төсвөөс ямар нэгэн татаас аваагүй өөрөө өөрийгөө болгож ирсэн. Улсын төсвөөс өгч байгаа татаас бол 1995 оноос өмнө тэтгэвэрт гарсан хүмүүс, цэргийн албан хаагчдын тэтгэвэрт өгч байгаа мөнгөн дүнгүүд бол манай сан дээр тавигддаг учраас ингээд алдагдалтай юм шиг одоо бас харагдаад байдаг. Энэ мөнгө бол одоо ийм 2 зориулалтаар өгч байгаа гэдгийг хэлье.

Энэ бас нэг зүйлийг бас тодруулж хэлэхэд бол 16, 17, 18, 19 онуудад бол улсын төсвөөс мөнгөн дүнгүүд өгсөн. Энэ мөнгөн дүнгээ Ковидын үеэр бол 917 орчим тэрбум төгрөгийг ковидын үеэр чөлөөлсөн. Энэ чөлөөлсөн мөнгө бол нийгмийн даатгалын сангаас гарахдаа улсын төсвөөс өгсөн татааст нь одоо ингээд шилжүүлэн суутгасан. Дүгнэж хэлэхэд бол одоо сүүлийн жилүүдэд бол нийгмийн даатгалын сан бол улсын төсвөөс ямар нэгэн татаас аваагүй, өөрөө өөрийгөө бүрдүүлж ирсэн. Түрүүн манай сайд бол одоо бас хэлсэн. Нийгмийн даатгалын сангийн харилцахын үлдэгдэл бол нэг 990 гаруй тэрбум төгрөг байгаа. Дээр нь нэмээд ААН байгууллагуудаас авах авлага бол одоо сүүлийн байдлаар бол нэг 364 тэрбум, энэ банкнуудаас болон авах ёстой мөнгөн дүн бол 171 тэрбум төгрөг гээд. Ингээд манай сан бол одоо бас боломжийн байгаа гэдгийг хэлье.

Дээр нь нэмээд энэ гадаадад байгаа иргэдийг бас нийгмийн даатгалд хамруулах талаар бол энэ хуулийн төсөл дээр бол бас бичсэн. Бид нар бол нийгмийн даатгалын бүх үйлчилгээнүүдийг цахимжуулаад, дэлхийн аль ч улс орноос бол нийгмийн даатгалд хамрагдах энэ боломж бололцоонууд бол бүрэн нээгдсэн. Манай Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам бол одоо 6 улстай бол нийгмийн хамгааллын хэлэлцээр бол байгуулсан. Энэ бол Монголчууд хамгийн ихээр одоо оршин суудаг Чех, ОХУ, Турк, Солонгос, Польш, Унгар гэсэн 6 улсуудтай бол нийгмийн хамгааллын хэлэлцээр байгуулсан. Энд

ажиллаж амьдарч байгаа иргэд бол тухайн улсад ажилласнаа улсад тооцуулах, мөн 2 улсаас тэтгэвэр авах энэ боломж бололцоонуудыг бол одоо бид нар бүрэн нээж өгсөн.

Цаашид Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Швед болон бусад Монголчууд хамгийн ихээр Казахстан гээд Австри, Канад гээд Монголчууд хамгийн ихээр оршин сууж байгаа улс орнуудтай нийгмийн хамгааллын хэлэлцээр байгуулах талаар бол одоо гэрээ хэлэлцээрүүд бол хийгдээд явж байгаа. Мөн энэ хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдээ хараад гэртээ сууж байгаа эцэг эхчүүд байгаа. Ажил хөдөлмөр хийж чадахгүй зайлиггүй одоо хүн хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдээ хараад ингээд гэртээ суух зайлиггүй шаардлага байдаг. Энэ хүмүүсийг бол бид нар энэ удаагийн шинэчилсэн найруулгын хүрээнд бол одоо тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нь бол улсаас бүрэн даахаар бол одоо бас оруулж ирж байгаа гэдгийг бол одоо бас танд хэлье. Ерөнхийдөө бол сая ийм зүйлүүд яригдсан гэж ойлголоо.

Л.Мөнхбаатар: Жаргалмаа гишүүн тодруулж асуух уу? Жаргалмаа гишүүн тодруулж асууя.

Б.Жаргалмаа: Би түрүүн нөгөөдөх 16, 18 насны тэтгэмжийнхээ юу хариултыг авчихъя. Тийм ээ. Нөгөө талаар энэ даатгалын тогтолцоо маань сайн дурын болон албан журмын гэсэн 2 юутай зохицуулалтайгаар орж ирж байгаа. Хувийн тэтгэврийн сан бүрдүүлэх, давхар даатгалтай байх тэр боломжийг яг энэ хуулийн зохицуулалтаар хийгдэж байгаа болов уу? Энэ дээр тайлбар авъя? Тэгээд олон нийтдээ бас мэдээллийг өгөхдөө тэтгэврийн шинэчлэлийг хийх реформ хийх энэ ажил ийнхүү Улсын Их Хурлын чуулганаар эхэлж байгаа гэдгийг бас хэлэх нь зүйтэй байх. Ямарваа нэгэн байдлаар эцсийн шийдвэр гаргах хэлэлцүүлгийн шат үргэлжилнэ. Зүгээр яагаад би энийг хэлээд байна вэ гэхээр олон нийтэд маань нэг мэдээллийг авангуутаа тэр мэдээллээрээ

иргэд олон нийтэд шаардах тийм ээ, ийм нөхцөл байдал үүсгэдэг учраас хэлэлцүүлэг эхэлж байгаа шүү гэдгийг бас хэлэхийг хүсэж байна. Баярлалаа та бүхэндээ.

Л.Мөнхбаатар: Жаргалмаа гишүүний асуусан асуултад нэмж хариулъя. Өнөрбаяр дарга хариулъя. Ажлын хэсгийн 83 дугаар микрофон өгье.

Л.Өнөрбаяр: Хүүхдээ гэртээ хараад ажил хөдөлмөр хийж чадахгүй байгаа ээжүүдийн одоо нөгөө нэг хүүхдүүд нь 16 насаараа байна уу, 18-аар одоо төлөх юм уу гэдэг асуудал яригдаж байна. Манайх бол хууль дээр бол хүүхэд бол 18 нас гээд орсон учраас яг 18 насаараа ингээд зохицуулалт хийгээд оруулж ирсэн гэдгийг хэлье. Бид нарын оруулж ирж байгаа Монгол Улс бол олон давхаргат тэтгэврийн тогтолцоотой байна гэж томъёолж байгаа. Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр ч гэсэн ийм байгаа. Бид нар бол олон давхаргат тэтгэврийн тогтолцоог бол санал болгож байгаа. Энэний 3 дахь давхарга нь бол Хувийн нэмэлт тэтгэврийн тухай хууль байгаа. Хувийн нэмэлт тэтгэврийн тухай хуулийг бол сайн дураар байхаар бол бид нар хуулийн төслийг оруулж ирсэн.

Л.Мөнхбаатар: Пүрэвдорж гишүүн асуултаа асууя.

Б.Пүрэвдорж: Өнгөрсөн хавар Засгийн газраас өргөн барьсан Нийгмийн даатгалын багц хууль, миний өргөн барьсан 4 хууль, нийгмийн даатгалтай холбоотой 4 хууль, нэг тогтоолын төсөл төсөлтэй эсрэг тэсрэг байр суурьтай байсан учраас Засгийн газар аргагүйн эрхэнд татаж авч авсан байгаа. Тэгээд энэ одоо багц хуулийг Аюурсайхан сайд сайд болонгуутаа маш хурдтайгаар энэ асуудлыг оруулж ирж байгаад баяртай байна. Тэгэхээр Монгол Улсын Их Хурлын гишүүд орон нутагт очиж уулзалт хийгээд тэр иргэдийнхээ саналыг энэ одоо чуулганы танхимд илэрхийлдэг. Тэгээд би энэ ба нийгмийн даатгалын багц хуулийг уншаад нэлээн тэмдэглэл хэлсэн. Тэгээд дээрээс нь энэ

чуулганд суудаг учраас бас энэ гишүүдийн ярьдагтай бас харьцуулж бас ямар зүйл ярьдаг вэ гэдгийг нь бас хэлж, ямар шинэчлэл хийсэн юм бэ гэдгийг хэлье.

Олон давхарга, давхаргад тэтгэврийн тогтолцоонд шилжих олон эх үүсвэрээс тэтгэвэр авах боломжийг бүрдүүлнэ гэж 10 дугаар тойргийн Тогтохсүрэн ярьдаг. Тэтгэвэр бодох 5, 7 жилийг 5 жил болгоно гэж миний өргөн барьсан хууль одоо энэ хуультай хамтатгаад хэлэлцэгдээд явна. Тийм. Тэтгэврийн зөрүүг арилгах асуудлаар нэгдүгээр тойргийн Тэмүүлэн гишүүн идэвхтэй ярьдаг байгаа. НДШ-ийг нэмэхгүй гэж, өөрөөр хэлбэл ОУВС-ийн хөтөлбөрт ороход л Баттөмөр 16 дугаар тойргийн Баттөмөр гишүүн энэ асуудлыг эсэргүүцэж ярьж байсан. Өнөөдөр хүртэл энэ байр суурин дээр байж байгаа. Малчдын тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг шимтгэлийн 5 жилийг 50 хувийг улсаас төлнө гэдэг энэ асуудлаар 3 дугаар тойргийн Адьяасүрэн гишүүн ярьж байсан. Жил бүр ахмадын тэтгэвэр инфляцын түвшинтэй уялдан автоматаар нэмнэ гэдэг ийм энэ хуулийг бол би Их Хуралд өргөн барьчихсан байж байгаа.

Дээрээс нь ЗГХЭГ-ын сайд Амарбаясгалан сүүлийн үед энэ талаар ярьж байгаа. Олон жил ажилласныг урамшуулдаг тэтгэврийн бодолтыг оруулсан байна. Цалингийнхаа 80 хүртэл хувиар тэтгэврээ авдаг болно гэдэг энэ асуудлыг 28 дугаар тойргийн Анужин гишүүн ярьж байсан. Ихэр хүүхдийн ээжийн амаржсаныг амарсны тэтгэмжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх асуудлаар 26 дугаар тойргийн Одонтуяа гишүүн хэд хэдэн удаа санал гаргаж ирснийг та бүхэн мэдэж байгаа. Даатгуулагчийн нэрийн дансыг мөнгөжүүлнэ. Мөнгөжүүлсэн тохиолдолд өвлөгдөнө гэж 14 дүгээр тойргийн Батжаргал гишүүн ярьдаг. Яг энэтэй агуулга бүхий Хамтын тэтгэврийн тухай хуулийг бас миний бие өргөн барьчихсан байж байгаа. Нийгмийн даатгалын сангийн мөнгийг найдвартай санхүүгийн хэрэгсэлд

оруулна гэж яг энэ асуудлаар Ганибал гишүүн бид хоёр 12 дугаар тойргийн Ганибал гишүүн бид хоёр Монголбанкны үнэт цаасанд нийгмийн даатгалын чөлөөт үлдэгдлийг байршуулах тогтоолын төслийг өргөн барьчихсан байж байгаа.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд үйлдвэрлэлийн осолд орсон иргэдийн сул зогсолтын шимтгэлийг чөлөөлөх асуудлаар 27 дугаар тойргийн Жаргалмаа гишүүн удаа дараа ирж байгаа. Хувийн нэмэлт тэтгэврийг хүлээн зөвшөөрнө гэдэг энэ асуудлаар Учрал гишүүн 28 дугаар тойргийн Учрал гишүүн удаа дараа ярьсныг та бүхэн мэдэж байгаа. Нийгмийн даатгалын засаглал менежментийг олон улсын жишигт хүргэх тухай асуудлаар бол 23 дугаар тойргийн Булгантуяа гишүүн санал гаргаж байсан. Тэгээд энэ нь одоо нийгмийн даатгалын багц хуулийг улс төрийг улс төрчийн одоо зангаргаар зоригтой шинэчлэл хийж, ялангуяа бага ард түмний төлөөлөл болсон Их Хурлын гишүүдийн саналыг тусгаж оруулж ирж байгаа Аюурсайхан сайддаа энэ Их Хурлын гишүүдийн өмнөөс бас талархал илэрхийлье. Мөн салбарын асуудлаа сайн мэдэж ажиллаж байгаа Төрийн нарийн бичгийн дарга Өнөрбаяр, мөн НДЕГ-ын газрын дарга Ганцэцэг дарга та нарт бүгдэд нь баяр хүргэе. Тэгээд энэ хаврын чуулганаар заавал энэ хуулиа тал талаас нь дэмжиж, батлахын төлөө Их Хурлын.../минут дуусав/

Л.Мөнхбаатар: Пүрэвдорж гишүүн үг хэлчихлээ. Одоо Цогтгэрэл гишүүн асуултаа асууя.

О.Цогтгэрэл: Монголын энэ тэтгэврийн тогтолцоог өөрийг нь тэтгэвэрт гаргая, энэ тэтгэврийн тогтолцоогоо шинэчилье, энэ тэтгэвэрт гарах болчихлоо. Өөрчлөх болчихлоо гэдэг эрэлт хэрэгцээ шаардлага одоо бүхий л зүйл өнгөрсөн багагүй хугацаанд бага биш хугацаанд бараг энэ 30 жилийн асуудал болж яригдаж одоо ч гэсэн дөнгөж хэлэлцэх эсэх нь ингээд орж ирж байна л даа. Тэгэхээр яг энэ хуулийн үзэл санаа яг

юу вэ? Одоо бид нар нэг тийм цалингаас тэтгэвэр тогтооно энэ тэр гээд, яах вэ эд нарыг одоо цаг үеийн асуудлуудыг яриад хэлээд явах л байх л даа. Тэр төлсөн хуримтлал хуримтлалаасаа шимтгэлээсээ дансан дахь мөнгөнөөсөө тэр цалин, тэтгэврээ авдаг тэтгэврээ тогтоолгодог авдаг энэ хуримтлалын тогтолцоо руу хагас хуримтлалын тогтолцоо руу шилжихэд энэ хуулийн үзэл санаа яг яаж ямар өөрчлөлтүүд өнөөдөр хийгдэж байгаа вэ?

Тэрнээс биш цалингаас тэтгэвэр тогтооно гэдэг бол яг үнэндээ эв хамтын тогтолцоо гэж хэлдэг арга ядсан л зүйл шүү дээ. Яг өнөөдрийн байгаад Монгол Улсын тэтгэврийн тогтолцоогоор нийт тэтгэвэр авч байгаа иргэдийг нь одоо хэд нь байна уу, бараг 80, 90 хувь нь тэтгэврийн доод хэмжээ авдаг. Энэ нь тэтгэвэр биш одоо үндсэндээ тийм тэтгэмжийн тогтолцоо болоод хувирчихсан нөхцөл байдал. Энэ дээр тэр яг бодлогын үзэл баримтлалын ямар шинэчлэл одоо энэ дээр хийгдэж байгаа вэ?

Хоёрдугаарт нь яг энэ тэтгэвэр шимтгэлээс тооцоод эв хамтын сангаас дундын сангаас одоо нэг тэтгэмж аваад явж байхад энд нэг том асуудал, төрийн тусгай албан хаагчид гээд нэг бүхэл бүтэн бол арми байдаг. Энэ хүмүүс яг одоо цалин авч байгаа үедээ НДШ-ээ бичилт хийлгээд чөлөөлөгддөг. Улсаас төлдөг, төлдөг ч юу байх вэ төлдөггүй. Цалин тэтгэвэрт гарч байгаа хугацаа бусад салбарынхнаас өөр. Дахиад тогтоолгож байгаа хувь хэмжээ 40 биш 80 хувь байдаг гээд. Энэ чинь хэн нэгний төлсөн тэтгэмжээс л шимтгэлээс л явж байгаа шүү дээ. Тэгэхээр энэ ялгаатай байдлууд дээр ямарваа нэгэн ийм шударга ёсны зарчим дээр энд ямарваа нэгэн өөрчлөлтүүд энд байгаа юу? Яг одоо байгаа шинэчлэл дээр. Нөгөө талд нь тэр хуримтлалын болоод хагас хуримтлалын тогтолцоо руу ороход энэ хууль ямар бодит алхмууд хийж байгаа вэ?

Л.Мөнхбаатар: Цогтгэрэл гишүүний асуултад Аюурсайхан сайд хариулъя.

Т.Аюурсайхан: Цогтгэрэл гишүүний асуултад хариулъя. Одоо манай тэтгэврийн тогтолцоо бол энэ хуваарилалтын тогтолцоо байгаа. Эв санааны зарчим дээр үндэслэсэн. Тэгэхээр энэ бол цаашидаа бас олон жил явах боломжгүй болж байна. 1960 оноос өмнө тэтгэврээ тогтоолгосон хүмүүс бол энэ эв санааны одоо зарчмын дагуу тэтгэврээ тогтоолгоод ингээд явж байгаа. 1979 оноос хойш төрсөн иргэд бол одоо ингээд нэрийн дансны аргаар буюу энэ хуримтлалын зарчмаараа тэтгэврээ авахаар бид зохицуулалт хийгээд одоо анх 2029 оноос эхлээд ингээд тэтгэвр нь тогтоогдоод явах юм. Эдгээр 60-97 онд төрсөн хүмүүс бол сонголтоороо. Бидний хийсэн тооцооллоор бол энэ бид энэ эрх зүйн шинэчлэлээ одоо нэн яаралтай хийж, хийсвэр байгаа нэрийн дансыг мөнгөжүүлж, тэрийг одоо санхүүгийн эргэлтэд оруулдаг нөөц хувилбаруудыг хуримтлал бий болгодог, байгалийн баялгаасаа хуримтлалын сан бий болгож ингэж зохицуулалтыг хийхгүй бол эргээд одоо энэ тэтгэвэрт нэрийн дансны аргаар гарч байгаа хүмүүс бол хэтдээ бас тэтгэвр нь багаар тогтоогдох эрсдэлтэй болох юм.

Тийм учраас энэ хуваарилалтын тогтолцооноосоо хуримтлалын тогтолцоонууд руу шилжинэ. Ингэхдээ бүтэн хуримтлалын тогтолцоонд шилжихэд бол цаг хугацаа байгаа. Гэхдээ бид нар энийг бол хийхээр одоо эрх зүйн орчныг бүрдүүлж байгаа. Нэн яаралтай хагас хуримтлалын тогтолцоонд одоо шилжих шаардлагатай. Энэ чиглэлээрээ хуулийн төслөө одоо боловсруулсан байгаа. Хамгийн түрүүнд одоо энэ хууль батлагдаад энэ нэрийн дансыг мөнгөжүүлнэ. Энэ бол маш том ажил. Одоогийн байгаа төлж байгаа шимтгэлийн хувь хэмжээг нэмэгдүүлэхгүйгээр төлөгдөж байгаа шимтгэлийн 2 хувийг нь одоо энэ нэрийн дансыг одоо

мөнгөжүүлэхэд бид нар хэрэглэх юм. Энэ дээр бол одоо улсын төсвөөс жилдээ нэг 300 орчим тэрбум төгрөг орох юм. Сангийн яамтайгаа бид тооцоогоо нийлсэн.

Хоёрдугаарт бид байгалийн баялгаасаа энэ иргэдэд очих ёстой. одоо энэ үр шимийг нь хуримтлалын сан бий болгоод, энэ энүүгээрээ дамжуулаад одоо энэ нэрийн дансыг мөнгөжүүлэх юм. Иргэдийн нэрийн дансыг. Одоогийн байгаа эрх зүйн орчин нь ганцхан эрх зүйн орчин нь Ирээдүйн өв сангийн тухай хууль 2029 оноос хэрэгжинэ. Жил болгон улсын төсөвт байгалийн баялгаас тодорхой тооны мөнгө хуримтлуулна. Энэ мөнгөнөөс нь иргэдийн нэрийн дансыг мөнгөжүүлэхэд хэрэглэхээр зохицуулсан байгаа. Удахгүй Баялгийн сангийн хууль бас батлагдаад хэлэлцэгдээд ирэхээр мөн бид энэ тэтгэврийн нэрийн сан, данс одоо энэ хуримтлалын сан руугаа оруулах нөхцөлийг нь бүрдүүлнэ. Ингээд зөвхөн нийгмийн хамгаалал, тэтгэврээ аваад зогсохгүй орон сууц, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, боловсролын үйлчилгээг мөн нэрийн данснаас авч хэрэгжих ийм томоохон шинэчлэлийн суурийг нь бид нар бас тавьж өгч байгаа юм.

Хоёрдугаарт энэ үндсэндээ энэ Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулиараа нийгмийн даатгалын бүх харилцаа явагдах ёстой. Таны тавьж байгаа зарчим маш зөв. Тэгэхээр энэ бол үндсэндээ сая төсвийн реформ юу болсон юм бэ гэх юм бол гишүүд тойрог руугаа төсвийн мөнгөнөөс татахгүйгээр төрийн нэгдсэн бодлогоор төсвийг зарцуулах бид нар энэ суурийг нь тавиад хэрэгжүүлээ шүү дээ анхны. Энэний дараагаар Засгийн газар цалингийн реформыг эхлүүлсэн 1 сарын 1-нээс. Салбар болгон сайд болгон салбар руугаа хуулиараа өөрөөр цалингийн шатлал авдаг биш төрийн албаны нийгмийн Хөдөлмөрийн яамны одоо бодлогоор бүх одоо салбарууд нэгдсэн нэг цалингийн бодлогоор явж байна. Энэ суурийг нь бид нар тавьсан. Цаашидаа энэ суурин дээрээ бид нар цалингийн нэмэгдлийг одоо үргэлжлүүлнэ.

Энэтэй нэг адил салбар салбараараа одоо өөр, өөр нийгмийн даатгалын харилцааг зохицуулсан асуудлыг цэгцлээд зөвхөн нийгмийн даатгал хүн бүр одоо шүүхийн өмнө хуулийн өмнө эрх тэгш гэж заасан мөртөө зарим ахмадууд нь өөр зохицуулалттай, зарим нь өөр зохицуулалттай байж таарахгүй гэдэг зарчмыг баримталж байгаа.

Л.Мөнхбаатар: Цогтгэрэл гишүүн тодруулж асууя.

О.Цогтгэрэл: Түрүүн ТНБД-ын хариултад нэг гарч байна лээ л дээ. Улсын төсвөөс нийгмийн даатгалын сан татаас авахгүй байгаа гэж. Одоо миний санаж байгаагаар бараг нэг их их наяд шахуу 800-гаад тэрбум ч билүү төгрөг 23 онд сууж байсан санагдаж байна. Тэгэхээр энэ мөнгөний задаргаа яг ямар бүтцэд яваад байгаа юм бэ? Тэр түрүүний тэр төрийн тусгай албан хаагчидтай холбоотой нэмэлт зардал байна уу? Яг тэр татаасны задаргааг та нэг хэлж өгөөч. Үнэхээр энэ бол төсөвт асар том дүн явж байсан. Бараг нэг их наяд төгрөг явж байгаа шүү дээ. Нэг их наядыг улсын төсвөөс татвар төлөгчдийн мөнгөөр уг нь бол хуримтлалаар явах ёстой энэ санг санхүүжүүлээд л явж байгаа шүү дээ.

Л.Мөнхбаатар: Цогтгэрэл гишүүний асуултад хариулъя. Аюурсайхан сайд хариулъя.

О.Цогтгэрэл: Одоогийн хүчин төгөлдөр нийгмийн даатгалын хууль бол 1994 онд батлагдаад, 1995 оноос эхлээд хэрэгжсэн байгаа. Тэгэхээр энэнээс өмнө одоо төр яаж явсан гэх юм бол 95 оноос өмнө одоо энэ төрөөс нийгмийн даатгалыг хариуцаж байсан. Тэгээд энэ бол ажил олгогч болон даатгуулагч хувь хэмжээгээрээ 95 оноос эхлээд зохицуулсан. Тийм учраас 95 оноос өмнө тэтгэвэр тогтоолгосон хүмүүсийн тэтгэврийг төр хариуцаж байгаа. Үүний зэрэгцээгээр цэргийн албан хаагчдын тэтгэврийг төр хариуцаж байгаа. Тэр бол өөр зохицуулалттай явж байгаа. Энэ

хүмүүсийнхийг төр хариуцаж байгаагийн хувьд нийгмийн даатгалын санд одоо зохих төсвийг нь бүрдүүлдэг. Энэ нь 2022 онд 955 орчим тэрбум төгрөг байсан бол 2023 онд бид бууруулаад 550 орчим тэрбум төгрөг болгоод бууруулсан байгаа гэдгийг танд хэлье. Нийгмийн даатгалын сангийн одоо тэнцэл энэ жил 22 оны хувиар бол ашигтай гарсан байгаа. Зуу орчим сая төгрөгийн.

Л.Мөнхбаатар: Туваан гишүүн асуулт асууя.

Ц.Туваан: Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль хуулийн шинэчилсэн найруулга орж ирж байна. Дагалдах одоо багц хуулиуд орж ирж байна. Оройтож байна энэ хууль орж ирэлт нь. Аль хэзээний орж ирсэн, тэгээд татаж авч аваад удахгүй оруулж ирнэ гэсэн тэгээд оройтож байна. Яагаад оройтож байна гэхээр энэ хооронд чинь одоо маш их юм боллоо. Ковид боллоо, дээрээс нь инфляц галзуурлаа. Юмны үнэ галзуурлаа. Ингээд нөгөө бүрэн тэтгэврийн доод хэмжээг 500000 болгоод, хувь тэнцүүлсэн тэтгэврийн доод хэмжээг 400000 болгоод ингээд явсан энэ ажил маань ямар ч үр дүнгүй болчихлоо. Инфляцад энэ юмны өсөлтөд энэ тэтгэврийн одоо нэмэгдэл чинь буцаад идэгдчихлээ. Тэгэхээр бол оройтож байна гэж хэлж байгаа нь ийм учиртай. Хэдэн тодорхой асуултууд асууя.

НДШ гээд байгаа. Одоо иргэн өөрөө төлж байгаа, ажил олгогч төлж байгаа, дээрээс нь сайн дураар бас төлж байгаа. Энэ хуулийн чинь концепц дээр энэ шимтгэлийг ер нь уртдаа ер нь юу гэж харж байгаа юм бэ? Нэмэгдэх юм уу, хасагдах юм уу, энэ хэвэнд нь барих юм уу? Энэ дээр нэг тодорхой хариулт авъя.

Хоёрдугаарт энэ одоо Хамтын тэтгэврийн тухай хууль гээд хууль хэрэгжиж байгаад АН-ын үед санаачлаад хэрэгжиж байгаад энэ хуулийг одоо хүчингүй болгосон. Энэ хууль амьдралд бол маш хэрэгтэй хууль байсан юм. Хоёулаа зэрэгцээд бүх одоо мөнгөө зардлаа төлж явж байгаад нэг нь хорвоогийн мөнх бусыг

үзүүлэхээр нөгөөдөх дээр нь бүх ачаалал шууд ирж байгаа энэ асуудал үүсчхээж байгаа юм. Тэгэхээр энэ дээр компенсац хийсэн ийм хууль байсан. Тэгэхээр энэтэй адил ямар одоо зохицуулалт энэ хуулиуд дотор чинь орж ирж байгаа вэ? Энэ дээр ер нь зөв байсан юм уу, буруу байсан юм уу гэдэг дээр нэг хариулт авъя.

Хоёрдугаарт яг энэ хууль чинь хэрэгжээд ингээд эхэлнэ. Одоо юуны хуваарилалтын тогтолцооноосоо хуримтлал руу хагас хуримтлал руу орно л гээд байна. Олон давхаргат тэтгэврийн тогтолцоо руу орно л гэж байна. Яг тэтгэвэр авагчдын тэтгэвэр нэмэгдэх үү, хасагдах уу? Та хэд нэг одоо шулуухан хэлээдхээч. Сайн дураар төлж байгаа хүмүүсийн тэтгэвэр нэмэгдэх үү, хасагдах уу? Энэ дээр нэг хариулт авмаар байна.

Дараагийн тодорхой асуулт бол энэ бүгд манай хөгшчүүдийн нэг ярьдаг асуудал чинь энэ тэтгэврийн зээл шүү дээ. Тэтгэврийн зээлийг ерөөсөө өөрсдөө хэрэглэдэггүй манай Монголчууд ач зээ нар хүүхдүүддээ машин тэрэг, сургуулийн төлбөр аваад л ойр зуурын юманд маш урт хугацаагаар ингээд аваад өгчихдөг. Тэтгэврийн зээлийн яг одоо хэдэн тэтгэвэр авагч хэдэн төгрөгийн зээлтэй байна вэ? Нөгөө Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар тэтгэврийн зээл тэглэснээс хойших хугацааны асуудлыг би асууж байна.

Таваас юу, тэтгэврийн одоо бодох жилийг 7 жилийг 5 жил болгож байгаа энэ одоо зохицуулалт нь хууль дотор орж ирж байгаа гэж ингээж ойлгож байгаа. Тэгэхээр энэ одоо зохицуулалтын хүрээнд одоо өмнө нь одоо 7 жилээр тогтоолгочихсон хүмүүсийг 5 жилээр бодохдоо нөхөн энэ асуудлыг нь одоо тооцох уу? Өмнө нь энэ хуулиар одоо хууль өөрөөр хэлбэл арагшаагаа яаж хойшоо ухарч үйлчлэх үү гэдэг ийм асуултыг асууж.

Монгол Улс одоо энэ Нийгмийн даатгалын хууль, хуультай явж байгаа. Дээрээс нь энэ Нэрийн дансны хууль гээд

хуультай. Энэ ерөөсөө хүчингүй болоогүй, хууль хэрэгжээд явж байгаа. Тэгээд энэ нэрийн дансанд чинь одоо мөнгө байна уу? Хэдэн одоо их наяд төгрөгийн одоо хуримтлал энэ нэрийн дансанд чинь байх ёстой юм бэ? Энэ асуудлыг одоо энэ хууль оруулж ирж байгаа энэ салбарын яам, Сангийн яамны зүгээс одоо яг энэ асуудал дээр ямар байр суурьтай хандаж байна вэ? Хууль маань хэрэгжээд байдаг, сан нэрийн данс мөнгөгүй байгаад байдаг. Тэгээд хэдүүлээ хуримтлалын тогтолцоо.../минут дуусав/

Л.Мөнхбаатар: Туваан гишүүний асуултад Аюурсайхан сайд хариулъя.

Т.Аюурсайхан: Туваан гишүүний асуултад хариулъя. Бид ер нь одоо урт хугацаандаа НДШ-ийн хувь хэмжээг нэмэгдүүлэхгүй. Хувь хэмжээ бол хэвээрээ байна. Гагцхүү тэтгэвэрт гарч байгаа хүмүүс бол тэтгэвэр нь одоо нэмэгдэх энэ нөхцөл боломж нь бол энэ хуулийн үр дүнд бол бодитоор бий болно. Ямар эх үүсвэрээс вэ? Нэгдүгээрт таны хэлдэг тэтгэврийн дунджийг одоо 2019 оноос эхлээд одоо 6, тэгээд 7 жилээр одоо тооцсоноос болоод одоо бид тооцоо хийсэн. Энэ нэг тэтгэвэр авагч дээр бол нэг жар дунджаар жар орчим мянган төгрөгийн одоо ийм одоо зөрүү үүссэн. Бид 5 жилээр дунджийг тооцдог болохоор 19 оноос өнөөдрийг 22 оныг дуустал нийтдээ 48 орчим мянган ахмадуудын тэтгэврийг бол залруулах ийм шаардлагатай байгаа. Илүү багаар тогтоогдсон байгаа хүмүүсийг. Энд бол бид асуудлыг шийднэ. Мөн түүнчлэн энэ 23 онд бол нэг 20 орчим тэрбум төгрөгийг бид энэ одоо бага тогтоогдсон хүмүүсийг одоо нөхөж олгох дээр 19-өөс 22 онд бол нэг 60.4 тэрбум төгрөгийг одоо нөхөж олгохоор бид Сангийн яамтай тооцоогоо нийлүүлсэн. Энийг бол хууль хэрэв батлагдах юм бол нөхөж олгоод ингээд явна.

Хамгийн гол таны асууж байгаа одоо хамтын тэтгэврийн зарчим тэтгэвэр өвлөгддөг байх энэ зарчим бол таны ярьж байгаа нэрийн дансыг мөнгөжсөн байхтай

нягт холбоотой юм. Одоо нэрийн данс мөнгөжсөн үү үгүй, хийсвэр бичилттэй. Тэгэхээр бид нар энэ хамтын тэтгэврийн зарчим мөн тэтгэвэр өвлөгддөг байхыг энэ асуудлыг бол дэвшүүлж байгаа. Хэрэв одоо хань ижил нь одоо нас барах юм бол хань ижил нь тэтгэвэр нь одоо шууд 20 хувиар нэмэгдэж байхаар нэгдүгээрт. Хоёрдугаарт энэ тэтгэвэр нь бол одоо тодорхой хувь хэмжээгээр өвлөгддөг байхаар зохицуулалтыг хийж өгсөн байгаа. Энийг хийхийн тулд нэрийн дансыг зайлшгүй мөнгөжүүлэх ёстой. Тийм учраас энэ мөнгөжүүлэх асуудал дээр бид нар бас маш онцгой анхаараад, хамгийн гол яагаад хэрэгжихгүй байсан юм бэ гэхээр мөнгөжсөөгүй, хийсвэрээр бичигддэг. Маш их хэмжээний мөнгө хэрэгтэй байдаг. Тийм учраас бид нар энийг хамгийн түрүүнд бол одоо байгаа шимтгэлийг нэмэхгүйгээр 2 хувиар одоо төлж байгаагийн 2 хувиар мөнгөжүүлнэ.

Энэ бол дээрээс нь нэмээд байгалийн баялгаас олж байгаа үр шимээр энэ одоо нэрийн дансаа үе шаттайгаар мөнгөжүүлээд хагас хуримтлалын тогтолцоонд шилжээд ингээд цаашидаа одоо олон чухал энэ зохицуулалтуудыг тэтгэврийнхээ, нийгмийн даатгалынхаа шинэчлэлийн хүрээнд хийгдэнэ гэдэг ийм одоо асуудлыг дэвшүүлж байгаа. Бусад нэмэгдэж байгаа энэ асуултууд өөр ажлын хэсгээс нэмээд хариулбал.

Л.Мөнхбаатар: Ажлын хэсэг нэмж хариулъя. Өнөрбаяр дарга ажлын хэсгийн 83 дугаар микрофон өгье.

Г.Өнөрбаяр: Туваан гишүүний асуултад хариулъя. Өнөрбаяр. Түрүүн Цогтгэрэл гишүүн бас хэлсэн. Нийгмийн даатгалын хууль бол одоо бас халамжийн хууль биш гэдэгтэй бол санал нэг байна. Нийгмийн даатгалын хууль бол ажил хөдөлмөр хийж байгаа баялаг бүтээгчдийг одоо бас дэмжих энэ бодлого зорилтоо бас уялдах ёстой. Нөгөө талаасаа бас зайлшгүй төрийн зүгээс дэмжих ёстой хүмүүсийг бас дэмжих энэ бодлоготой бас уялдах ёстой. Бид нарын оруулж ирсэн энэ

нийгмийн даатгалын багц хууль маань тогтолцооны өөрчлөлтийг хийх буюу системийн өөрчлөлтийг хийх энэ бодлоготой бас уялдаж байгаа. Тэгэхээр олон давхаргат тэтгэврийн тогтолцоонд шилжсэнээр даатгуулагч олон эх үүсвэрээс тэтгэвэр авах боломжууд бүрдэнэ. Нэрийн дансанд шилжсэнээр ажил хөдөлмөр хийж байгаа баялаг бүтээгдэж байгаа НДШ-ийг өндөр төлж байгаа ийм хүмүүсийн тэтгэвэр бол өндөр тогтоогдоно. Ялангуяа 1979 оноос хойш төрж байгаа хүмүүс дээр бол яг ажил хөдөлмөр өндөр төлсөн хүмүүсийнх бол бас өндөр төлөх ийм боломжууд нь бол бас нээгдэнэ. Нөгөө талаасаа нэрийн данс мөнгөжсөн тохиолдолд тэр нь бас тодорхой хэмжээнд өвлөгдөх ийм зохицуулалтуудыг бол бид нар бас оруулж ирсэн гэдгийг хэлье.

Тэтгэврийн зээлийг тэглэсэн. Тэтгэврийн зээлийг тэглэсний дараачаар ахмадууд маань одоо бас тэтгэвэр авч байгаа, юу зээл авч байгаа. Монголбанкны сүүлийн мэдээллээр бол 197000 орчим тэтгэвэр авагчид бол 488 орчим тэрбум төгрөгийн тэтгэврийн зээлийг бол одоо бас авсан байна лээ гэдгийг бол бас хэлье.

Бид нар бол ер нь 5, 7 жилийг 5 жил болгох асуудал бол 2019 онд оруулж ирсэн. 2019 оноос хэрэгжиж эхэлсэн. Энд бол нэг 40 тэр хууль батлагдсанаас хойш бол нэг 47000 орчим хүн одоо хэрэв эргэж үйлчилбэл одоо хамрагдахаар ийм тооцоолол байгаа. Жилд бол нэг 15000 орчим хүний тэтгэвэр тогтоолттой холбоотой яг энэ асуудал яригдана. Жилдээ бол нэг 20 орчим тэрбум төгрөгийн зардал гарна гэсэн ийм нарийвчилсан тооцооллуудыг одоо бас манайхан хийсэн гэдгийг бол хэлье.

Нэрийн дансны хуулийг мөнгөжүүлэх тухай чухал асуудлыг бас хөндлөө. Өнөөдөр тогтолцоогоороо бол бид нар ажил хөдөлмөр хийж байгаа хүмүүсийн шимтгэлээр ахмадуудын тэтгэврийг тавиад явж байгаа. Манай Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам бол юу гэж үзэж байгаа вэ гэхээр энэ ажил

хөдөлмөр хийж байгаа энэ хүмүүсийн нэрийн дансан дээр одоо бичилт хийгдээд явж байгаа асуудлыг бол ямар нэгэн байдлаар одоо бас мөнгөжүүлэх ёстой гэсэн ийм байр суурьтай байгаа. Өнгөрсөн хугацаанд бол өөрөөр хэлбэл ийм бичилт хийгдээд явж байгаа мөнгөн дүнг бид нар өчигдрийн байдлаар бол одоо бас тооцож үзсэн. Ингэхэд бол нэг 24 орчим их наяд төгрөгийн одоо бас ийм асуудал бол бас байгаа. Энийг бол мөнгөжүүлэх ёстой гэж бодож байгаа.

Мөн 1995 оноос өмнө ажил хөдөлмөр хийж байсан хугацаа байгаа. Хүмүүсийн өөрөөр хэлбэл одоо тэтгэврийн хугацааг ингээд бодоод үзэхэд 2 хугацаа яригдана. 95 оноос өмнө улс хариуцаж байх үеийн хугацаа, 95 оноос хойш одоо өөрөөр хэлбэл шимтгэлээ бодитой төлөөр төлөөд явж байгаа ийм 2 хугацаанд бол нэлээд олон хүмүүсийн тэтгэвэр бол хуваагддаг. Тэгэхээр 95 оноос өмнө улсад ажилласан жилүүдийн шимтгэлийг бол улс бол бас буцааж өгөх ёстой энэ санд нь бол буцааж өгөх ёстой гэсэн байр суурьтай байгаа. Энэ дээр бол тооцооллууд хийгээд үзэхэд бол бас 8, 9 орчим их наяд төгрөгийн асуудал яригдана гэсэн ийм тооцооллууд байгаа. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Туваан гишүүн тодруулж асууя.

Ц.Туваан: Тэгэхээр ахмадууд маань хөдөө орон нутгаар явж байхад нэг зүйл ярьдаг. Тэр нь юу вэ гэхээр энэ тэтгэвэр мэдээж бол бага байна гэдгийг ярьж байгаа. Хоёрдугаарт нь энэ тэтгэврийн зөрүү. Ижил цаг хугацаанд ижилхэн одоо ажил гүйцэтгэсэн хүмүүс тэтгэвэрт гарахаараа тэнгэр газар шиг маш ийм зөрүүтэй тэтгэвэр аваад байна. Энэ чинь шударга юм уу гэдэг ийм асуудлыг их тавьдаг. Тэгэхээр энэ тэтгэврийн зөрүү, тэтгэврийн тэгш бус байдал дээр одоо энэ хууль дээр ямар одоо асуудал ямар байдлаар оруулж ирж байгаа вэ?

Дээрээс нь энэ юмны үнэ, инфляц өсөж байгаатай холбогдуулж энэ

итгэлцүүр барьж энэ жил болгон энэ инфляц их байгаад байгаа, үйлдвэрлээд байгаа Засгийн газар энэтэйгээ уялдуулж энэ тэтгэврийнхээ хэмжээг барьж явахгүй бол ахмадууд чинь ер нь тэгээд л улам л ядуураад, улам л нийгмийн одоо асуудал нь хүнд болоод байх юм байна. Тэгэхээр энэ дээр энэ итгэлцүүрийнхээ асуудлыг индексжүүлэх гэдэг энэ асуудал дээрээ бас нэг тодорхой хариулт авъя.

Л.Мөнхбаатар: Туваан гишүүний асуултад Аюурсайхан сайд хариулъя.

Т.Аюурсайхан: Тэтгэврийн зөрүү бол тулгамдсан асуудал. Бид энийг шийдэх ёстой. Ижил ажил мэргэжил хашиж байсан хүмүүс өөр, өөр цаг хугацаанд одоо тэтгэвэрт гараад, тэгээд өөр, өөр тэтгэвэр тогтоогдоод байгаа. Юунаас болж байна вэ гэх юм бол итгэлцүүрийг жил болгон зөв байдлаар тогтоож, тэтгэврээ тооцож чадахгүй байгаа юм. Бид 2014 онд баталсан итгэлцүүрийг одоо хүртэл хэрэглээд байхаар тэтгэврийн зөрүү үүнтэй болж үүсээд байгаа юм. Тэгэхээр шинэ одоо энэ хуулийн шинэчлэлээрээ бид нар жил болгон одоо энэ тэтгэвэр тогтоох, тооцох итгэлцүүрийг жил болгон шинэчлэхээр заасан байгаа. Тэгэх юм бол энэ зөрүү үүсэхгүй гэсэн үг.

Хоёрдугаарт үнийн өсөлттэй уялдуулаад жил бүр, бүр хугацаа зааж өгсөн байгаа. Нэгдүгээр улиралд багтаагаад Засгийн газраас үнийн өсөлттэй уялдуулаад тэтгэврийг нэмэгдүүлнэ гээд ингээд заачихсан байгаа. Тэгэхээр цаашидаа бол тэтгэврийн зөрүү үүсэхгүй. Тэтгэвэр бол одоо ингээд үнийн өсөлттэй уялдаад өсөх нь. Энэнээс өмнө бид нар одоо үүсчихсэн байгаа зөрүүг арилгаж байгаад хуулиа өөрчлөхгүй бол цаашидаа энэ тэгш бус байдал одоо.../минут дуусав/

Л.Мөнхбаатар: Оюунчимэг гишүүн асуултаа асууя.

М.Оюунчимэг: Энэ нийгмийн даатгалын багц хууль орж ирж байгааг

бол бүрэн дэмжиж байгаа. Ер нь цаг бас жоохон оройтсон гэж хэлж байгаатай бол санал нэг байгаа. Өмнө нь орж ирсэн боловч Сангийн яам, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны хооронд бас санхүүжилттэй холбоотой асуудлуудыг зайлиггүй тодотгох шаардлагатайгаас Засгийн газар буцаад татаж авсан. Одоо ингээд орж ирж байна. Тэгээд одоо яг ингээд харж байхад яг энэ тогтолцоо өөрчлөх, өөрөөр хэлбэл өнөөдөр шимтгэл төлж байгаа хүмүүс маань ирээдүйд би хэдийг төлсөн энэ нь ирээдүйд миний амьдралын баталгаа болох ёстой. Тэрийгээ ингээд шилэн дансаар харж мэддэг байх. Одоо тэтгэвэр авч байгаа хүмүүс маань миний тэтгэвэр инфляцтай уялдаж жил бүр нэмэгдэх ёстой. Аль болохоор ахиухан тэтгэврээ бас нэмэгдүүлчих юм сан гэж.

Нөгөө талаасаа өнөөдөр энэ НДШ төлж байгаа хүмүүс маань энэ нь өөрөө барьцаа болоод ипотекийн зээл авчихдаг. Орон сууц, эрүүл мэнд боловсролдоо бас хамрагдчихдаг гээд ийм уялдаа холбоо, шинэчлэлийг бид бол урт хугацаанд хүсээж байгаа. Тэгээд энэ заалтуудыг хийх үндэслэлээр бас орж ирж байгаа гэж хэлж байна. Тэгээд энэтэй бол би нэг санал нийлж байна. Хамгийн гол нь энэ бүхэн хэрэгжихэд юу чухал вэ гэхээр санхүүжилт, энэ механизм санхүүжилтийн механизм чухал байгаа. Одоо ингээд Сангийн яамнаас өгсөн саналаас ингээд харж байхад одоо тэтгэврийн нөөц сангийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэхдээ шимтгэлээ дайчлаад бүрдвэл харин улсын төсөвт ачаалал өгөхгүй байх тал дээр онцгой анхаар гээд тийм санал өгсөн байна л даа.

Тэгэхээр одоо яг салбарын яамны нийгмийн даатгалын багц хууль маань хэрэгжээд эхлэхэд одоо яг нэг даатгуулагч, ажил олгогч гээд нэг, нэг энэ 2 хүн маань өөрөө нөөц бүрдүүлэх нэг үндэс болно гэж байгаа. Гэтэл Сангийн яамны хувьд бол энийг өнөөдөр 2022 онд нийгмийн даатгалын сангийн шимтгэл 287 тэрбум төгрөгөөр давж биелсэн. Эндээс харахад шимтгэлээ дайчлаад нөөц бүрдүүлчих

бололцоо байна гэж харж байгаа юм байна. Тэгэхээр энэ дээр Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамныхан маань ямар байр суурьтай байгаа вэ? Үнэхээр ингээж нийгмийн даатгалын сангийн шимтгэл 2022 онд ингээж 287 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдээд тийм ээ давуу биелээд ингээж орж байсан бол энэ шимтгэл өөрөө нөөц сан бүрдүүлэх эх үүсвэр болох бололцоо байгаа юу эсвэл бололцоогүй зүйл үү? Тэгээд энэний эх үүсвэрийн асуудал, ялангуяа энэ нөөц сангийн эх үүсвэрийг яаж бүрдүүлэх, улсын төсвөөс гарахгүй байх зохицуулалт гэж хэлсэн байгаа. Тэгээд та бүхэн маань бас энийг Засгийн газрын тогтоосон хэмжээгээр гээд өөрчилж заасан байна л даа. Энэ 9.6 дээр, 9-дүгээр зүйлийн 9.6 дээр. Тэгэхээр энэ нөөц сангийн эх үүсвэрийг та бүхэн маань яаж ингээж харж байгаа вэ гээд. Тэгээд энэ дээр нэгдүгээрт нэг тодорхой хариулт авахыг хүсэж байна.

Ер нь бол энэ санхүүжилтээр төсөв дээр 3 төрлийн ачаалал ирж байгаа юм байна лээ шүү дээ. Тийм ээ. 7 жилийг 5 жил болгохоор жилд 20 тэрбум, нөгөө 10-аас дээш жил хамт амьдарсан нэг нь одоо нас барсан тохиолдолд 20 хувийг нь өвлүүлж гэвэл жилд 6 тэрбум гээд нийтдээ 300 орчим тэрбум төгрөгийн асуудал бас энд ингээд яригдаж байна. Тийм ээ. Тэгэхээр энэ санхүүжилтүүдийг яаж шийдэж байгаа вэ, яаж орох вэ? Хамгийн гол нь санхүүжилтийн механизм маань тодорхой тооцоо судалгаатай байж байж бид өнөөдөр нийгмийн даатгалын багц хуулиа ингээд тогтолцоогоо өөрчлөх гаргаад ирээд, энэ нь өөрөө хэрэгжих ёстой. Тэгэхээр энэ дээр яаж харж байгаа вэ?

Гурав дахь асуудал нь ерөнхийдөө бас ингээж хэлж байгаа шүү дээ. Одоо бид бол хуримтлалын тогтолцоо дээр явж байгаа. Тэгэхээр одоо энэ нөөц сан бүрдүүлэх гэж ярьж байгаа чинь ерөнхийдөө эхлээд хагас хуримтлал, дараа нь бүрэн хуримтлал руу одоо шилжих гэсэн асуудал яригдаж байгаа л даа. Тэгэхдээ энэнээс сая ингээд одоо жишээлбэл орон

сууцын моргейжийн нэг зах зээлийн баахан савлагаа болоход хуваарилалтын зарчимтай улс орнууд тогтвортой авч яваад, харин хуримтлалын тогтолцоотой улс орнуудын тэтгэврийн сангууд ихэнх нь дампуурсан. Хүнд байдалд орсон. Сая энэ ковидын нөхцөл байдлын үед хагас болоод бүрэн хуримтлалын сангууд яаж ажилласан бэ? Энэ дээр та бүхэн маань бас гадаадын улс орнуудын тооцоо судалгаа харсан уу? Одоо бид нар хагас хуримтлал руу орох 2029 он гэхэд бүрэн хуримтлал руу шилжих ийм том зорилго тавиад энэ нийгмийн даатгалын багц хуулиар орж ирж байгаа юм байна шүү дээ. Тэгэхээр надад ч гэсэн бас мэдээллүүд байгаа. Энэ ковидын нөхцөл байдлын үед тэтгэврийн сангууд хэрхэн яаж ажилласан байна гээд. Тэгэхээр энэ дээр хариулт авчихъя эхлээд.

Л.Мөнхбаатар: Оюунчимэг гишүүний асуултад Аюурсайхан сайд хариулъя.

Т.Аюурсайхан: Оюунчимэг гишүүний асуултад хариулъя. Энэ тэтгэврийн нөөц сан нэрийн дансыг мөнгөжүүлнэ гэдэг бол одоо ерөөсөө л энэ бид нарын хийх гээд байгаа суурь асуудал. Тийм ээ. Тэгэхээр энийг хэрэв хийж чадах юм бол энэтэй уялдуулаад одоо тэтгэвэр шударгаар тогтоогдох, цаашилаад хэн хэдэн жил хэдэн төгрөг төлснийхөө хариуд тэр хэмжээгээрээ тэтгэвэр тогтоолгодог байх энэ бүх асуудлууд чинь зохицуулагдаад явах юм. Тэгэхээр хамгийн гол асуудал нь энийгээ яаж мөнгөжүүлэх вэ гэдэг. Энийг мөнгөжүүлж чадаагүй учраас л энэ олон жил ингээд маш их олон асуудлууд бугшаад яваад байгаа юм л даа. Тэгэхээр энэ бол дан ганц нийгмийн даатгалын сан бол өөрөөсөө энэ их олон жилийн одоо хийсвэр бичигдсэн энэ дансыг бол мөнгөжүүлж бол чадахгүй. Тийм учраас энэ заавал ч үгүй төрөөс, Засгийн газраас энэ дээр анхаарч энийг мөнгөжүүлж хуримтлалыг бий болгох ийм шаардлагатай. Энэ ч утгаар бол Сангийн яам бас энэ төслийг одоо Улсын Их Хурлаар одоо хэлэлцүүлэхийг дэмжсэн, Засгийн газар дээр дэмжсэн. Засгийн

газраас бас шийдвэр бодлого нь гарсан байгаа.

Энэ дээр хамгийн түрүүнд бол одоо байгаа шимтгэлийн хэмжээг өөрчлөхгүйгээр 2 хувийг нь энэ бол жилдээ нэг 300 орчим тэрбум төгрөг байгаа. Энийг бол одоо нэрийн дансанд хийх юм нэгдүгээрт.

Хоёрдугаарт ер нь бид нарын одоо гол мөнгөжүүлэх эх үүсвэр хаана байна гэх юм бол байгалийн баялагт байгаа. Үндсэн хууль дээрээ заасан ард иргэд хувь хийгээ авах янз бүрийн байдлаар хүртэх. Бид нар одоо 19 онд Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахдаа стратегийн ач холбогдолтой орд газрын үр ашгийн дийлэнхийг нь одоо ард түмэнд хүртээнэ гээд заачихсан. Энэ бол орон сууц, боловсрол, нийгмийн хамгаалал олон төрлөөр байх боломжтой юм. Тэгээд одоо байгаагийн цорын ганц одоо хүчин төгөлдөр хууль нь Ирээдүйн өв сангийн тухай хууль байгаа юм. 2029 оноос эхэлж хэрэгжинэ. 29 оноос эхлээд Ирээдүйн өв сан бол энэ байгалийн баялгаас Ирээдүйн өв сангаар дамжуулж, улсын төсөвт тодорхой хуримтлалыг бий болгоно гээд зохицуулалт заачихсан.

Бид нар энэ дээр тодорхой бүр тоо тавьсан. 30 хувийг нь шууд одоо энэ нэрийн дансыг мөнгөжүүлэхэд нөөц сан руу төвлөрүүлж гээд заасан төсөл дээр. Яагаад гуч хувь юм бэ гэх юм бол одоо нийт иргэдийн маань гуч орчим хувь нь бол НДШ төлж байна. Тийм учраас энэ хүмүүс байгалийн баялгаасаа бас хүртэж, нэрийн дансаа мөнгөжүүлэхэд нь бас хувь авах ёстой гэдэг ийм зарчмыг дэвшүүлсэн. Сангийн яамнаас бол хатуу гуч гэх нь зарчмыг нь бол дэмжиж байгаа, ойлгосон. Хатуу гуч биш энийгээ бол хувьгүйгээр хувь хэмжээг нь бол тухайн үед бол Засгийн газар тогтоох боломжтойгоор найруулъя гээд энэ дээр бол манайх зөвшөөрөөд ингээд явж байгаа.

Үүнээс гадна одоо бол Баялгийн сангийн хууль хэлэлцэгдээд батлагдах

ёстой. Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах ёстой. Үндсэн хуулийнхаа энэ байгалийн баялгийг иргэдэд хүртээх энэ одоо зарчим бол хууль тогтоомждоо тусгалаа олох ёстой. Ингээд явах юм бол бид нар энэ одоо энэ нөөц сангаа мөнгөжүүлэх, эх үүсвэрийг улам тодорхой, улам одоо оновчтой ийм болох ийм боломжтой болох юм гэдгийг танд хэлье. Тэгээд нөөц сангаа бүрдүүлэхдээ зөвхөн одоо тэтгэврээ зүй зохистой байдлаар одоо тогтоолгоод, тэрийгээ өвлүүлээд, хамтын тэтгэврийн зарчим хэрэгжээд зогсохгүй энэ нөөц нэрийн дансныхаа нөөц сангаа мөнгөөр мөнгөжсөн хөрөнгөөрөө орон сууц авах, боловсролын үйлчилгээ авах, хүүхдээ сургуульд сурах магадгүй хүнд эрүүл мэндийн одоо хүнд хагалгаанд орох юм бол энэ сангаасаа авдаг байх энэ зохицуулалтыг нь бүх эх үүсвэрийг нь одоо хуулиар одоо тогтоогоод ингээд явж байгаа юм. Нэмэлт асуултууд дээр ажлын хэсгээс нэмээд хариулъя.

Л.Мөнхбаатар: Ажлын хэсэг нэмж хариулъя. Ажлын хэсгийн 83 дугаар микрофон Өнөрбаяр дарга хариулъя.

Г.Өнөрбаяр: Оюунчимэг гишүүний асуултад хариулъя. Өнөрбаяр. Бид нар бол энэ орж ирж байгаа хуулийн төслийн хүрээнд хийж байгаа нэг том чухал шинэчлэл бол энэ хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх асуудал бас их чухал байна. Нийгмийн даатгалын системд хамрагдахгүй олон зуун мянган хүн байгаа. Энийг бол өөрөөр хэлбэл нийгмийн даатгалын тогтолцоонд хамруулах энэ бодлогыг бид нар бас оруулж ирж байгаа. Мөн нийгмийн даатгал авлагаа авах, нийгмийн даатгалын харилцааг олон хуулиар одоо шударга бусаар тогтоодгийг одоо бас болиулах энэ асуудлуудыг бид нар бас оруулж ирж байгаа. Мөн нийгмийн даатгалын хуулийг нөхөн төлөлтийг хориглох энэ асуудлуудыг бид нар бас оруулж ирж байгаа. Мөн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ нэмэгдэж байгаагаар нэмэгдэж байгаа цалин орлого нэмэгдэж байгаагаар уялдаатай нийгмийн даатгалын

одоо өөрөөр хэлбэл орлого талдаа бол одоо бас нэмэгдэнэ гэдгийг бол бас хэлье.

Та сая бас энэ бусад улс орнуудад энэ ковид эдийн засгийн нөхцөл байдлын үед бол энэ тэтгэврийн сангууд яаж ажиллав. Энэ дээр бас та нар ямар тооцоо судалгаа хийсэн бэ гээд тодорхой зүйлийг бас асуулаа. Бусад улс орнуудын тэтгэврийн даатгалын сангууд ямар байна гэхээсээ илүү тухайн засаглал нь ямар вэ гэдэг асуудал нь бол эхлээд чухал юм. Төрийн байгууллагууд төр менежмент хийж байгаа тэтгэврийн сангууд нэг өөр байна. Байгууллагын дэргэд тэтгэврийн сангууд байна, хувийн хэвшлийн тэтгэврийн сангууд байна. Ажил мэргэжлийн тэтгэврийн сангууд байна гээд энэ болгоны менежментүүд нь бас өөр юм. Ерөнхийд нь бол энэ ковидын нөхцөл байдлын үед бол ялангуяа энэ хувийн тэтгэврийн сангууд дээр бол бас тодорхой хэмжээний алдагдал үүрсэн гэдгийг бол одоо бид нар бас тооцоо судалгаануудыг хийж үзэж байгаа.

Санхүүгийн зах зээл, хөрөнгийн зах зээл унасангаар уялдаад энэ тэтгэврийн сангуудын орлого бас буурах нэг хандлага байна. Манайд ч гэсэн ажиглагдсан энэ ковидын нөхцөл байдлын үед ажлын байраа алдах, ажилгүйдэлд өртөх, энийг дагаад өөрөөр хэлбэл цалин хөлс, орлого нь буурах ийм хандлагууд тэтгэврийн санд бас нөлөөлөл үзүүлсэн. Мөн тэтгэврийн сангуудаас ажил хөдөлмөр хийж байгаа хүмүүстээ бас хөнгөлөлт, чөлөөлөлт шимтгэлийн одоо өөрөөр хэлбэл урамшуулал өгөх энэ ажиллагаанууд одоо бас хийгдсэн. Мөн бас нэг анхаарах ёстой асуудал бол энэ койнттой холбоотой залилан мэхлэх асуудлууд бол энэ тэтгэвр хувийн тэтгэврийн сангууд дээр одоо бас яригдсан ийм асуудлууд бий. Тухайлбал зарим хувийн тэтгэврийн сангууд бол койн худалдан аваад энэ тэтгэврийн сангууд нь одоо бас хүнд байдалд орох ийм нөхцөл байдлууд байгаа.

Ерөнхийдөө бол эдийн засгийн хамтын ажиллагааны орнуудын

тэтгэврийн сангуудын ялангуяа энэ хувийн хэвилийн менежмент хийж байгаа тэтгэврийн сангуудын орлого бол дунджаар нэг 10 орчим хувиар буурсан гэсэн ийм судалгаанууд байгаа. Эдийн засаг сэргэх хэрээр энэ сангуудын орлого бол одоо буцаад сэргэх ийм хандлагууд бол ажиглагдаж байна гээд хөндлөнгийн экспертүүд одоо бичсэн тооцоо судалгаануудтай бол бид нар бас байнга танилцаж байгаа. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Оюунчимэг гишүүн тодруулж асуух уу?

М.Оюунчимэг: Бас судалгаа тооцоо хийж байгаа юм байна. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны байр суурь нь бол НДШ дээрээ тулгуурлаад, шимтгэлээ дайчлаад энэ нөөц сан бүрдүүлэх эх үүсвэр болгох бололцоо бол байхгүй учраас төсөвтэйгөө уях нь чухал. Байгалийн баялгийн сантайгаа уях нь чухал гэж үзэж байгаа юм байна. Тэгэхээр энэ санхүүжилтийн механизмынхаа схемийг Сангийн яамтайгаа яриад, яг энэ хэлэлцүүлгийн явцад хууль батлахаас өмнө маш тодорхой болгох нь бол чухал байгаа нь бол харагдаж байна шүү гэдгийг хэлье.

Хоёрт нь нэг зүйл байгаа юм. Одоо ингээд нийгмийн даатгалын сангийн үндэсний зөвлөл, ЭМД-ын сангийн үндэсний зөвлөл гээд хараад үзэхэд нэг талаасаа Үндэсний зөвлөлийн дарга нь өөрөө хяналт тавиад тавиад байгаа байдаг. Гэтэл одоо сайд нь өөрөө Үндэсний зөвлөлийн дарга байхаар нэг гараараа нөгөө зарцуулах юмаа хийчихдэг. Нөгөө гараараа хяналт тавих. Гэхдээ энэ нь хяналт тавьж чаддаггүйгээс болоод нийгмийн даатгалын сангийн мөнгийг бид нар одоо Капитал банканд тавиад туучихсан зүйлүүд гарсан. ЭМД-ын сангийн мөнгөн дээр бас асуудлууд ингээд үүсээд яваад байгаа. Тэгэхээр.../минут дуусав/

Л.Мөнхбаатар: Хэн хариулах вэ? Ажлын хэсэг Өнөрбаяр дарга хариулъя.

Г.Өнөрбаяр: Оюунчимэг гишүүн Нийгмийн даатгалын сангийн засаглал, менежментийн асуудлыг хөндөж ярилаа. Бид нар бол ер нь энэ бусад улс орнуудын жишгийг үзэхэд бол энэ засаглал нь тухайн даатгалын санг хувийн хэвилийнхэн менежмент хийж байгаа юм уу, мэргэжлийн байгууллагууд менежмент хийж байгаа юм уу, төр нь менежмент хийж байгаа юм уу гэдгээс шалтгаалаад засаглалын менежментүүд юу хэлбэрүүд нь бол өөр өөр байдаг. Бид нар бол энэ нийгмийн даатгалын энэ шинэчилсэн найруулгаар бол энэ засаглалын асуудлуудыг бол олон улсын жишигт нийцүүлж оруулж ирж байгаа. Ерөнхийдөө бол өөрөөр хэлбэл өнөөдрийн нийгмийн даатгалын тогтолцоонд бол мэргэжлийн хороодыг бид нар бас оруулж ирж байгаа акторын, эрсдэлийн удирдлагын, хөрөнгө оруулалтын гээд олон мэргэжлийн хяналтын гээд олон мэргэжлийн хороод ажиллаад, энэ нийгмийн даатгалын сан дээр ямар эрсдэл үүсэх юм, өнөөдрийнхөөр явбал ямар өөрчлөлтөд хүрэх юм, энэ параметрийн өөрчлөлтүүд нь одоо ямар үр дагавруудыг бий болгох юм гэдэг энэ тооцоо судалгаануудыг хийх мэргэжлийн баг.../минут дуусав/

Л.Мөнхбаатар: Яах уу гүйцээж хариулах уу? Хариулт хангалттай юу? Батжаргал гишүүн асуулт асууя.

Ж.Батжаргал: Баярлалаа. Нийгмийн даатгалын багц хууль орж ирж байна. Энэ хууль бол яах аргагүй нэлээн их бодох ёстой, энэ хүмүүсийн ирээдүйн амьжиргаа, нийгмийн баталгааг хангахад чиглэгдсэн багц нэлээн гол хууль. Тэгээд би бол нэг ийм хэд хэдэн санаа бодоод байгаа юм. Аль болохоор хүн олон жил тогтвортой НДШ төлөх тэр сонирхол механизмыг бүрдүүлсэн эрх зүйн орчныг л бид бүрдүүлэх ёстой. Тэгж байж наад ирээдүйн баталгаагаа улсууд чинь найдвартай хангаж явах боломж нь бүрдэх ёстой юм. Тэгэхээр энэ хуулийн үзэл санаа бол нэгдүгээрт ийм санаа байх ёстой гэж.

Хоёр дахь санаа нийгмийн даатгалын сан, нэрийн данс өөрөө мөнгөжих ёстой юм. Мөнгөжих ёстой. Бид нар эв санааны нэгдлийн тэтгэврийн тогтолцоотой явсан улсууд гээд яриад байна. Үнэн. Энэ бол 12, 3 жилийн л асуудал байгаад байх шиг байгаа юм. Ингээд тооцоо бодоод үзэхээр зэрэг. Би хэд нэг 55-аас 60-аас гээд тэтгэвэрт гардаг. Тэгээд дундаж наслалт энэ юмаа бодоод үзэхээр нэг тийм зөрүүний л асуудал бидэн дээр яригдах юм байна даа гэсэн нэг ийм л тооцоо харагдаад байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр би бол юу гэж хэлэх гээд байна гэхээр зэрэг НДШ-ийн орлого гэдэг бол 3 зүйлээс л бүрдээд байгаа шүү дээ. Ажил төлөгчийнх юу ажил олгогчийнх, даатгал төлөгчийнх, тэгээд төрөөс санхүүжиж байгаа гэсэн ийм л 3 хэсэг байгаа. Тэгэхээр ер нь энэ хууль батлагдаад гарснаас хойш НДШ төлөгчдийн мөнгийг нэрийн дансанд нь мөнгөжүүлж оруулах, тэр эв санааныхаа нэгдлээр өмнөх тэтгэвэр авч байгаа улсуудад авахдаа инфляцын түвшинээс багагүй хүүгээр тэр сангаас нь төр авч тэтгэвэр тэтгэмжийг нь тавьдаг энэ тогтолцоо руугаа шилжих ёстой. Тэрнээс 1 хувь, 3 хувь эд нарыг мөнгөжүүлэх тухай яривал явахгүй. Энэ явахгүй. Тэгээд ингээд тооцоо хийгээд үзэхээр бид нар чинь нэг 3.7 их наяд төгрөгийн тэтгэвэр тавьж байгаа улсууд.

Тэгэхээр төр өөрийнхөө гаргаж байгаа хэсэг дээр нь өнөө тооцоололтынхоо юуг үзэхээр зэрэг нэг 1.7 орчим их наядын юм уу тийм хэмжээний мөнгө л тухайн жилд зээлээд явах юм байна. Энэ нь үндсэндээ нэг 10 жилийн ийм цикл яваад, тэгээд тэрнээс хойш бол нэрийн дансныхаа хэвийн үйл ажиллагаа руу шилжихээс болох юм байна гэж ингэж л хараад байгаа шүү дээ би бол. Тэгэхээр энүүнийг та хэд нэг энэ хуулийнхаа төсөл дээр ер нь яаж тооцож, илүү тодруулах бололцоо боломж байна уу гэж нэг ийм зүйл байна.

Хоёрдугаарт цалин, тэтгэвэр тэтгэмж, инфляцын түвшинтэйгээ уялдаж автоматаар тухайн жил бүрдээ

хөдөлж явдаг тийм хууль зүйн зохицуулалтыг бид хийх ёстой юм. Тэрнээс тэтгэвэр нэмэх тухай асуудал байн байнга яриад байдаг биш. Ерөөсөө хүний мөнгийг байгаа түвшинд нь тэр худалдан авах чадварынх нь түвшинд байлгах үүднээс ийм зохицуулалтыг л хийх ёстой гэж бодоод байна би бол. Тэгэхээр энүүнийг энэ хуулийн түвшинд нь та нар юу гэж ойлгож хараад байна гэж.

Хамтын тэтгэврийн тухай бид нар яриад байдаг юм. Энэ бол нэг их тийм зөв зохицуулалтаа л олох ёстой байх. Гэхдээ миний хамгийн түрүүн ярих ёстой зүйл үнэхээрийн НДШ төлөөд, нэрийн дансанд юм мөнгө орж байгаа бол тэтгэвэрт гарсан ч, гараагүй ч эрсдэл хүлээчихсэн бол тэрний үлдэгдлийн хэдэн хувийг үлдсэн улсад нь өгөх ёстой юм гэдэг л зүйл байгаа. Мэдээж эв санааны нэгдлийн тэтгэврийн тогтолцоотой яваа улсууд тодорхой хэсэг нь тэр рүүгээ явдаг, тодорхой хэсэг нь тэр үлдэж байгаа улсууддаа очдог ийм л хэлбэрийг л бид зохицуулах ёстой. Тэгэх юм бол би нэг хамтын тэтгэвэр энэ тэр гэдэг юм яригдаад баймгүй зүйл л гэж л ингэж л хараад байгаа юм.

Л.Мөнхбаатар: Батжаргал гишүүний асуултад хариулъя. Ажлын хэсэг хариулъя. Өнөрбаяр дарга.

Г.Өнөрбаяр: Батжаргал гишүүний асуултад хариулъя. Өнөрбаяр. Бид нар энэ Нийгмийн даатгалын хуулиараа бол олон жил ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүмүүсийг дэмжих энэ бодлогыг бол бид нар оруулж ирсэн. Одоогийн бид нарын хэрэгжиж байгаа хуулиар бол олон жил хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүмүүсийг одоо бас дэмжихгүй ийм бодлоготой одоогийн тогтолцоо байгаа. Өөрөөр хэлбэл эхний хорин жилд 2.25-аар одоод 20-ос дээш жилд нэг 1.5-аар бодоод бууруулж боддог. Тэгэхээр өөрөөр хэлбэл хүний олон жил ажиллаж ажиллах тусам тухайн хүний тэтгэврийг бууруулж болохоор тухайн хүн улсад илүү олон жил ажиллах сонирхол нь байхгүй байна. Бид нар бол шинэ хуулийн төслөөрөө бол өөрөөр хэлбэл 20-оос дээш

жил ажиллаж байгаа энэ хүмүүсийнхийг бол 2 хувиар бодохоор ингээж оруулж ирсэн. Цаашидаа бол өөрөөр хэлбэл энэ тогтолцоо энэ хууль батлагдаад явбал олон жил ажиллах тутам тухайн хүний тэтгэвэр өндөр тогтоогдох ийм бодлого бол одоо бас хэрэгжинэ.

Гэхдээ нэг зүйлийг одоо бас хэлэхэд түрүүн Цогтгэрэл гишүүний асуултад гараад байна лээ. Ерөөсөө манай тэтгэврийн тогтолцооны бодолд бол их сайн бодолтой. Асуудал юундаа байна вэ хүмүүс бага тэтгэвэр аваад байна гээд байгаа асуудал юундаа байна вэ гэхээр өнөөдрийн цалин хөлсний тогтолцоондоо байгаа юм. Цалин хөлс нь бага байгаа учраас тэтгэвэр нь бага тогтоогдоод байгаа юм. Тийм учраас Монгол Улс бол цаашидаа ялангуяа энэ цалин хөлсний бүтцийн тогтолцоо дээрээ бол одоо бас ахиц дэвшил гаргавал тэтгэврийн бол сайн нөлөөлөл үзүүлнэ гэж нэг хэлэх гэсэн юм.

Хоёрдугаарт бас Батжаргал гишүүн нэрийн дансны асуудал үүсвэл өөрөөр хэлбэл тухайн хүний нэрийн дансан дээр тодорхой хэмжээнд мөнгөжсөл тэр асуудал нь бол өвлөгдөх энэ боломж нь энэ хуулиар бас нээгдэнэ. Мөн 79 оноос хойш төрсөн хүмүүс бол тэтгэвэр тогтоох бодолт нь өөр аргаар бодогдож байгаа. Энэ бол өөрөөр хэлбэл тухайн хүн улсад ажиллаад нэрийн дансандаа ямар хэмжээний мөнгө хуримтлуулна уу, тэр хуримтлуулсан мөнгөн дүнг нь бол амьдрах дундаж хугацааны илэрхийлэлд нь хуваагаад олгоно. Энэ тохиолдолд өөрөөр хэлбэл олон жил ажилласан их мөнгө төлсөн хүмүүсийн тэтгэвэр бол өндөр тогтоогдох энэ боломжууд бол бас нээгдэнэ гэдгийг бол бас хэлье.

Мөн таны ярьсан энэ тэтгэвэр бол өөрөөр хэлбэл сонгуулийн өмнө бас нэмэгддэг энэ одоогийн тогтолцоо биш. Аль болохоор тухайн жилийн инфляц үнийн өсөлттэй уялдуулаад автоматаар нэмэгддэг байх нь бол энэ тэтгэврийн худалдан авах чадварт бол одоо сайн нөлөөлөл үзүүлнэ. Бид нарын оруулж ирж

байгаа хуулийн төсөл дээр бол тэтгэвэр бол тухайн жилийнхээ инфляц үнийн өсөлттэйгөө уялдаад автоматаар одоо бас нэмэгддэг байх энэ зохицуулалтыг оруулж ирсэн жил болгон. Ингэвэл өөрөөр хэлбэл ахмадуудын болон хүмүүсийн төлсөн НДШ болон өөрөөр хэлбэл үнэ цэнтэй хэвээрээ хадгалагдаад, жил болгон өөрөөр хэлбэл тухайн иргэн өөрөө тэтгэврийн хэдэн хувиар өсөж бодогдох вэ гэдгээ бол одоо бодох бүрэн боломжууд нь бол бас иргэдэд байгаа гэдгийг хэлье. Ингээд анхаарал тавсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Батжаргал гишүүн тодруулж асууя.

Ж.Батжаргал: Тэгэхээр энэ хуулийг одоо бид нар хэлэлцэх эсэхийг нь дэмжээд хэлэлцүүлгийн түвшинд мэдээж нэлээн сайжруулах байх. Тэгээд ер нь бол үнэхээрийн л тэтгэврийн буюу энэ нийгмийн даатгалын тогтолцооны шинэчлэл хийе л гэж бодоод байгаа бол бид наад мөнгөжүүлэлтийнхээ юмыг л их зоригтой хийх ёстой. Энэ сангаа өөрийг нь зөв менежменттэй байлгах, тэгээд инфляцын түвшинээс доошгүйгээр арвижиж явдаг тухай ойлголт. Энэ юмыг л бид суурь харилцаагаар нь зөв хийж чадах юм бол цаашид энэ тэтгэвэр тэтгэмжийн асуудал дээр нэлээн гайгүй юм болох болов уу гэж.

Хоёр дахь миний нэг тодруулчихмаар байгаа зүйл бол төрөлхийн гэдэг юм уу олдмол хэр нь нөхөн сэргээгдэж чадахааргүй тэр хөгжлийн бэрхшээлүүдийг 2 жил тутам хөдөлмөр магадлалын комиссоор оруулна энэ тэр гээд л ингээд улсад чирэгдэл учруулж байх ер нь хэрэг байна уу? Ийм тов тодорхой зүйлүүдийг бол нэг үзээд шийдсэн.../минут дуусав/

Л.Мөнхбаатар: Батжаргал гишүүний асуултад нэмж хариулъя. Ажлын хэсэг.

Г.Өнөрбаяр: Энэ хуулийн бас нэг чухал зорилт бол таны хэлээд байгаа энэ мөнгөжүүлэх бодлоготой бол бид нар бас

уялдаж байгаа. Нийгмийн даатгалын тэтгэврийн нөөц санг бол одоо бага багаар ингээд мөнгөжүүлээд явбал энэ өөрөө манай нийгмийн даатгалын тогтолцоонд ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүмүүст мөн өөрөөр хэлбэл нийгмийн даатгалд хамрагдаж байгаа бүх хүмүүст эерэг сайн нөлөөлөл үзүүлнэ гэсэн энэ агуулгаар мөнгөжүүлэх асуудлыг бол бид нар бас оруулж ирсэн байгаа.

Хөдөлмөрийн чадвар алдалтын асуудлыг та бас хөндөж ярилаа. Бид нар бол нэг 80 гаруй өвчний төрлөөр бол өөрөөр хэлбэл хөдөлмөрийн чадвар алдалтыг тогтоодог. Таны ярьсан тодорхой өвчнүүдийн тохиолдолд бол өөрөөр хэлбэл бид нар хугацаа заахгүйгээр бол би шууд оруулж ирж байгаа. Мөн энэ хууль дээр оруулж ирж байгаа бас нэг чухал заалт бол манай Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаманд хөдөлмөрийн чадвар алдалтын одоо өөрөөр хэлбэл ийм эмнэлэг байгаа. Энэ эмнэлгийг бол бид нар нийгмийн даатгалын дэргэд ажиллуулахаар оруулж ирж байгаа юм. Одоо өөрөөр хэлбэл бид нар хөдөлмөрийн чадвар алдсан хүмүүсийг нэг удаа ингээж үзээд, тодорхой хугацааны дараа бас дахиж нэг үздэг. Энэ хооронд өөрөөр хэлбэл тухайн хүмүүсийг нөхөн сэргээх, эмчлэх, эдгээх буцаагаад ажил хөдөлмөрийн зах зээл дээр гаргах энэ боломжуудыг нь бол бид нар бас сайн хангаж өгч чадахгүй байна. Энэ хууль батлагдвал энэ эмнэлэг маань ажилдаа ажиллагаанд ороход хөдөлмөрийн чадвараа алдсан хүн болгонтой одоо бас тулж ажиллах, тэд нарыг эдгээх, нөхөн сэргээх энэ чиглэлийн ажиллагаанууд бас хийгээд явагдана. Тэгвэл энэ чиглэлээр бол одоо бас ахиц дэвшил гарна гэж бид нар бас хуулийн төсөл дээр оруулж ирсэн. Бас нэг шинэ чухал үзэл санаа гэж ойлгож байна. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: 2 гишүүн үг хэлсний дараа санал хураалт явагдана. Гишүүд танхимдаа цуглаарай. Одоо Баттөмөр гишүүн асуулт асууя.

Б.Баттөмөр: Энэ нийгмийн даатгалын асуудал улс орны нийгэм, эдийн засгийн одоо чухал асуудлуудын нэг. Энэ бол одоо өнөөдөр ингээж орж ирж байгаа нь бол зүйтэй гэж ингээж үзэж байгаа юм. Энэ Алсын хараа 2050 гэдэг хөгжлийн бичиг баримтыг бид боловсруулахад Аюурсайхан сайд бид нар бас хамтарч энэ дээр энэ хөгжлийн үе шат болгонд одоо нийгмийн даатгалын шинэчлэлүүдийг хийж авах нь зүйтэй гэсэн ийм санааг бол оруулж ирсэн юм. Тэгээд энэ өнөөдөр бас ингээд ороод ирж байна гэж ингээж үзэж байгаа. Ингээд энэ нийгмийн даатгалын хууль маань батлагдаад одоо 2094 онд миний ойлгож байгаагаар батлагдсан байх гэж ингээж бодож байна. Олон удаа өөрчлөлт орсон.

Өнөөдөр Монголын одоо энэ ажил олгогчдын нэг 80 орчим хувь нь 82 ч орчим гэдэг байх. 80 орчим хувь нь одоо нийгмийн даатгал төлж, 750-иад мянга гээд ингээд үзэхээр нийт хүн амын бараг 4 хүний 1 нь энэ даатгал, халамж одоо авч байна л даа энэ сангаас. Тэгэхээр энэ бол одоо их ач холбогдолтой ийм л юм байгаа юм л даа. Энэ хуулийн төслийг бол өнөөдөр ингээд шилэнгээр тараасныг нь сая авлаа. Гүйцэд сайн уншиж чадаагүй байна. Тэгэхдээ ингээд хальт харахад бол нэлээн их маш их олон асуудлуудыг шийдэхээр орж ирж байгаа ийм юм байна л даа. Хамгийн гол нь энд бол даатгуулагч олон эх үүсвэрээс тэтгэвэр авах нөхцөлийг одоо бүрдүүлж байгаа юм байна. Хуримтлалын нэгдсэн сан байгуулж иргэд одоо бодит хуримтлалтай болох эрх зүйн шинэчлэл хийхээр төлөвлөсөн нь бол цаг үе болсон асуудал гэж бодож байгаа.

Бидний энэ Пүрэвдорж гишүүн бид нар санаачилсан тэр нэг 7 жилийг 5 жил болгож ингээж оруулж ирж байгаа нь бол зүйтэй байна. Засгийн газар ингээд оруулж ирж байгаа нь бол зүйтэй гэж ингээж бол ойлгож байгаа. Энэ бүх зүйлээ тооцож оруулж ирж байгаа гэж бодож байгаа. Энд бас нэг олзуурхах учиртай юу вэ гэхээр энэ байгалийн баялгаас одоо олох орлогыг нэрийн дансанд одоо оруулна гэдэг бол маш

зөв санаа байгаа. Бэлэн мөнгө тараах биш, нэрийн дансаараа дамжуулаад тодорхой санхүүгийн хэрэгслүүдэд хувьцаанд хөрөнгө оруулах энэ боломжууд одоо бүрдэнэ гэж ингэж ойлгож байгаа юм. Бас нэг зүйл нь бол нийгмийн даатгалын сангийн үлдэгдлийг санхүүгийн одоо хэрэгслүүд энэ чинь одоо хөрөнгийн зах зээл хөгжиж байгаа энэ үед одоо бодит өөрөөр хэлбэл найдвартай энэ санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах энэ одоо асуудал одоо зөв ингэж орж ирж байна.

Мөн нийгмийн даатгалын энэ засаглалыг оновчтой болгох чиглэлээр бас нэлээн гол заалтуудыг нь оруулж ирсэн. Ийм зүйлүүд бол байна гэж ингэж бодож байгаа юм. Хэд хэдэн асуултууд байгаа юм. Нэгдүгээрт нь бол юу вэ гэхээр энэ салбарын хууль тогтоомжуудаар зохицуулагддаг энэ гааль, татвар одоо Цэц одоо цэргийн байгууллагуудыг нийгмийн даатгал, шимтгэл төлөх харилцаа бол бас өөр өөр байдаг. Энийг зохицуулахдаа одоо яаж зохицуулж байгаа вэ гэсэн нэг асуулт байгаа.

Энэ цалин хөлс, тэтгэвэр тэтгэмж гэдэг юм бол яах вэ ялангуяа энэ тэтгэвэр гэдэг асуудал бол яах вэ шууд биш утгаар энэ бүтээмж гэдэг юмтай их холбоотой. Бид чинь нөгөө бүтээмжээ бодолгүйгээр цалин нэмээд байдаг, тэр нь буцаад юу вэ гэхээр нөгөө ханих унаад эцэст нь нэмсэн нэмээгүй 2 бараг ялгаагүй болчихдог. Тэгэхээр энэ бүтээмж гэдэг юмыг та нар энэ яаж тооцож байгаа вэ? Цалинтайгаа, тэгээд тэтгэвэр тэтгэмжийн сангийнхаа үйл ажиллагаатай энэ бүтээмж гэдэг юмыг та нар хэр зэрэг тооцож байна гэсэн ийм зүйл.

Дараагийн асуулт бол юу вэ гэхээр энэ малчид, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид одоо нийгмийн даатгалд хамрагдалт байхгүй. Малчдын хувьд бол бараг байхгүй байгаа. Энэ асуудлуудыг яаж оруулж ирж байгаа вэ гэж. Энэ гадаадад одоо Монголын 300-гаад мянга хүн ажиллаж амьдарч байгаа шүү дээ. Тэр хүмүүс одоо энэ Монголдоо одоо шимтгэл төлөх энэ

харилцааг бол та нар одоо энд юу гэж орж ирж байгаа юм бэ? Ийм, ийм асуултууд хариулт авъя.

Л.Мөнхбаатар: Баттөмөр гишүүний асуултад ажлын хэсэг хариулъя. Өнөрбаяр дарга хариулъя.

Г.Өнөрбаяр: Баттөмөр гишүүний асуултад хариулъя. Бид нар нийгмийн даатгалын харилцааг бол зөвхөн Нийгмийн даатгалын хуулиар зохицуулна. Нэг хуулиар зохицуулна гэдэг ийм зохицуулалтуудыг бол бид нар оруулж ирж байгаа. Гэхдээ бусад хуулиар зохицуулж байсан нийгмийн даатгалтай холбоотой харилцааг энэ хууль руу оруулж ирэхдээ иргэдийн нийгмийн хамгааллыг одоо дордуулсан ийм харилцааны зохицуулалтуудыг бол бас оруулж ирээгүй гэдгийг бол бас хэлье. Та бас бүтээмжтэй холбоотой асуудал ярилаа. Тухайн хүн олон жил ажиллаад илүү өндөр НДШ төлбөл нэрийн дансан дахь одоо өөрөөр хэлбэл мөнгө нь илүү арвижих, илүү тэтгэвэр авах энэ боломж нь бол иргэдэд илүү хадгалагдаж өгч байгаа гэдгийг бас хэлье.

Түрүүн хэлсэн илүү олон жил ажиллах тусам авах тэтгэврийн хэмжээ нь бол одоо өөрөөр хэлбэл өндрөөр бодогддог энэ бодолтын хувилбаруудыг бид нар бас санал болгож байгаа гэдгийг хэлье. Малчдын нийгмийн даатгалын хамрагдалтын асуудал бол одоо бас үнэхээр чухал юм. Малчдын нийгмийн даатгалыг бол одоо үндсэндээ хамрагдах хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх энэ шинэ бодлогыг бол бид нар хуулийн төсөл дээр оруулж ирсэн. Одоогийн байдлаар бол нэг 20 орчим мянган малчин бол нийгмийн даатгалд бол одоо ингээд хамрагдаад явж байгаа. Гэтэл улсын хэмжээнд бол өөрөөр хэлбэл нэг 200000 орчим малчин бол одоо байгаа. Энэ малчдыг бол нийгмийн даатгалын тогтолцоонд хамруулах бол зайлиггүй шаардлага байгаа. Тийм учраас бид нар малчдын 5 жилийн одоо нийгмийн даатгалын тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 50 хувийг төрөөс төлье, тэгээд өөрөөр хэлбэл хамрагдалт

нэмэгдүүлье гэдэг ийм урамшууллын тогтолцоог бол оруулж ирсэн. Малчдыг өнөөдөр бид нар нийгмийн даатгалын тогтолцоонд оруулж ирэхгүй бол хэзээ нэгэн цагт энэ бол халамжийн тэтгэвэр авагчид бас болно. Тийм учраас бид нар малчдын нийгмийн хамгааллыг одоо бас сайжруулахын тулд аль болохоор одоо тийм урамшууллын механизмаар энэ хуулийн төсөлд оруулж ирсэн гэдгийг бол бас онцолж хэлье.

Гадаадад байгаа Монголчуудыг нийгмийн даатгалын тогтолцоонд хамруулах нь манай бодлогын бас нэг чухал зорилт байгаа. Нийгмийн даатгалын бүх үйлчилгээ маань цахимжсан. Дэлхийн аль ч улс орноос бол нийгмийн даатгалын үйлчилгээнд хамрагдах, сайн дураараа төлөх бүх боломжууд нь бол нээлттэй байгаа. Энэ талаар бол манайх бол ЭСЯ, Дипломат төлөөлөгчийн газартай хамтраад бас холбогдох арга хэмжээнүүдийг бол нэлээд идэвхжүүлж байгаа. Түрүүн хэлсэн Монголчууд хамгийн их олноор ажиллаж амьдарч байгаа 6 улстай нийгмийн хамгааллын хэлэлцээрийг манай яам байгуулсан. Энэ 6 оронд ажиллаж амьдарч байгаа Монголчууд бол 2 улсад ажилласан жилээ улсад ажилласнаар тооцуулах, 2 улсаас одоо тэтгэвэр авах энэ боломж бололцоонуудыг нь бол бид нар бас нээж өгсөн. Цаашид Монголчууд хамгийн олноороо ажиллаж амьдардаг бусад улс орнуудтай бид нар нийгмийн хамгааллын хэлтсээр байгуулахаар холбогдох яриа хэлэлцээрүүдийг одоо бас хийж ажиллаж байгаа гэдгийг танд дуулгая. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Л.Мөнхбаатар: Цэрэнжамцын Мөнхцэцэг гишүүн асуултаа асууя.

Ц.Мөнхцэцэг: Тэгэхээр нийгмийн даатгалын шинэчлэл бол бас манай ард түмний хамгийн их хүсэн хүлээж байгаа нийгмийн бодлогын томоохон одоо ийм төсөл хууль байгаа. МАН 2020 оны сонгуульд орохдоо ч гэсэн ард түмэндээ амласан нийгмийн даатгалын шинэчлэл

хийнэ, хуримтлалын сан санг бүрдүүлж баялгийн сангаар дамжуулан иргэн бүртээ одоо орлого амьжиргааны түвшнийг одоо шийдэх боломжийг өгнө гэж амласан байгаа. Тийм учраас хуулийн төслийг бол үзэл баримтлалыг нь дэмжиж байна. Нэг хэд хэдэн асуулт байгаа юм. Ер нь улс орнууд энэ тэтгэвэр тэтгэмжийн тооцоолол хийхдээ аль болохоор даатгуулагчид ашигтай байх нөхцөлийг үндэслэн тооцооллыг гаргадаг. Тэгэхээр энэ одоо манай төслийн одоо зарим заалтууд дээр бол энэ даатгуулагчид одоо ашиггүй байж болохуйц ийм 1, 2, 3 заалтууд байгаад байна. Жишээлбэл төслийн 28.4 дээр хөдөлмөрийн чадвар бүрэн алдсан даатгуулагчийн хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр нь тэтгэвэр авч байсан хугацааны тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг өндөр настны тэтгэвэр тогтоолгох тухай үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс тооцно гэхихсэн байгаа юм.

Тэгэхээр одоо нөгөө иргэн маань харьцангуй одоо өндөр цалинтай ажил хийж байгаад сүүлийн одоо хэдэн жилдээ тэтгэвэр тогтоохын өмнөх жилдээ ч гэдэг юм уу нөгөө хөдөлмөрийн одоо чадвараа алдсаны одоо бага тэтгэмж авч байгаа шүү дээ. Тэгэхээр ингэж тооцох маань одоо тухайн даатгуулагчид ашиггүй байдал үүсэх юм биш үү? Энэ дээр одоо ямар байр суурь баримталж байгаа вэ? Тэгээд мөн одоо ер нь тэтгэврийн доод хэмжээг тооцох энэ одоо хуучин одоо одоо хэрэгжиж байгаа хуулиас хэр одоо ялгаатай концепт барьсан бэ? Одоо бол бид нар энэ хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй уялдуулан одоо тооцоод байгаа. Ер нь энэ хууль маань даатгуулагчдаа хэр одоо дэвшилттэй, даатгуулагчид одоо ашигтай байдлаар шийдсэн ямар одоо ийм дэвшил орж байгаа вэ гэдгийг асуумаар байна.

Хоёрдугаарт нь түрүүн Баттөмөр гишүүн бас асуусан. Одоо энэ албан бус хэвшил гэж одоо мэргэжлийн үгээр яриад байгаа малчид, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид гээд. Эдгээр бол бараг дөрөвний

нэг орчим нь л одоо даатгуулдаг. Тэгэхээр сая энэ одоо ТНБД-ын хариулт бол яг одоо энэ хэвээрээ буюу сайн дурын гэдгээрээ л үлдээж байгаа юм байна л даа. Тэгэхээр одоо энэ албан бус хэвшилд ажиллаж байгаа одоо иргэдийнхээ даатгалаас одоо үр шимээ хүртэх энэ боломжийг одоо яаж нэмэх юм бэ? Нэлээд олон судлаач бол энэ сайн дурын даатгал гэдэг ерөөсөө одоо албан ёсны албан албан журмын даатгал одоо өөрчлөхгүй бол малчид, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид, түр хугацааны ажил эрхэлж байгаа хүмүүс маань одоо тогтмол нийгмийн даатгалын шимтгэл төлж чаддаггүй байдаг. Тэгээд явж байтал нэг өдөр одоо хөдөлмөрийн чадвараа алдана. Хүнд одоо өвчнөөр өвчилнө ч гэдэг юм уу ийм тохиолдолд одоо нийгмийн даатгалаас ямар ч одоо халамж авахгүй ийм хүнд нөхцөлд ордог. Тийм учраас энэ албан бус хэвшилд байгаа хүмүүсийнхээ даатгалыг албан журмын болгож өөрчлөх боломжгүй юу? Сайн дурын гэдгээр ингээд үлдээчихээр дахиад л одоо энэ 10 жилийн дараа мөн л одоо манай энэ хүмүүсийн олонх нь ингээд даатгалд хамрагдаагүй, нийгмийн даатгалын үр шимийг одоо авах боломжгүй болчихно. Энэ дээр ямар дэвшил ямар одоо урамшууллын бодлого барьж байгаа вэ?

Л.Мөнхбаатар: Мөнхцэцэг гишүүний асуултад ажлын хэсэг хариулъя. Өнөрбаяр дарга хариулъя.

Г.Өнөрбаяр: Дэлхийн аль ч улс оронд бол нийгмийн даатгалын тогтолцоо бол аль болохоор сонголттой байдаг. Тэгэхээр өөрөөр хэлбэл албан журмаар даатгуулах, сайн дураар даатгуулах энэ бодлого бол манай нийгмийн даатгалын одоогийн тогтолцоо нь ч байгаа. Бид нар цаашид шинэчлэлийн хүрээнд ч гэсэн энэ сайн дурын тогтолцоог бол хэвээр хадгална. Гэхдээ бусад улс орнууд болон жишгийн дагуу бид нар ялангуяа нийгмийн даатгалд хамгийн их хамрагдахгүй байгаа малчдыг хамруулахын тулд урамшууллын механизмыг оруулж ирж байгаа юм. Бусад улсад ч гэсэн одоо хамгийн сайн жишиг нь бол энэ урамшууллын механизм байдаг.

Түрүүн хэлсний дагуу бид нар малчдыг 10 жилээр нийгмийн даатгалын төлсөн тохиолдолд нийгмийн даатгалын сангаас тэтгэвэр авах эрх нь үүсдэг. Бид нар бол 5 жилийнх нь 50 хувийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг төрөөс хариуцаад, малчдыг аль болохоор хамруулах энэ бодлогыг нь бол оруулж ирж байгаа.

Мөн энэ шинэчлэлийн хуулийн бас нэг чухал зүйл нь бол манай нийгмийн даатгалын тогтолцоонд бол манай нийгмийн даатгалын ажилтнууд аль болохоор соён гэгээрүүлэх, урт ялангуяа энэ даатгуулагчтай одоо бас ажиллах энэ боломж бололцоонуудыг нь бол бид нар энэ хуулийн төслөөр бол илүү их нээж өгч байгаа. Тийм учраас манай ажилтнууд өөрөөр хэлбэл нийгмийн даатгалд хамрагдахгүй байгаа энэ хүмүүст нийгмийн даатгалд хамрагдах ямар ач холбогдолтой талаар бол өөрөөр хэлбэл ажиллах шинэ бодлого, үзэл санаанууд бол энэ хуулийн төсөлд бас орж ирсэн. Нөгөө талаасаа бас тэтгэвэр авагчдад буюу тэтгэвэрт гарах нь дөхсөн хүмүүстэй өөрөөр хэлбэл тулж ажиллах, тэд нарт насжилттай холбоотой болон тэтгэвэр бодох томъёолууд, тэтгэвэрт гарах одоо бэлтгэлүүд, тэтгэврийг хэрхэн яаж боддог вэ энэ талаар өөрөөр хэлбэл сургалт, мэдээллийн ажиллагаануудыг хийж өгөхөөр бол тодорхой бас шинэ зохицуулалтуудыг оруулж өгсөн гэдгийг хэлье. 85 дээр нэмж тодруулъя.

Л.Мөнхбаатар: Учрал гишүүн асуулт асууя. Учрал гишүүний микрофоныг өгье.

Н.Учрал: Даатгал бол тодорхой хүний хүсээгүй гэнэтийн эрсдэл дээр суурилсан санхүүгийн бүтээгдэхүүний үндсэн зарчимтай. Тэтгэвэр бол тооцож болдог гэдгээрээ онцлогтой. Тэгэхээр Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль бол гол концепц нь ажил хөдөлмөрлөх, ажиллах, хөдөлмөрлөх сонирхлыг нэмэгдүүлэхэд л орих ёстой. Нэг ёсондоо нийгмийн даатгал төлөөд үр шимийг нь хүртэж байх орино. Тэгвэл өнгөрсөн хугацаанд

тэр ажил олгогчийн төлдөг 8.5 хувь, ажилтны төлдөг 8.5 хувь эргээд эзэндээ үр өгөөжөө хүртдэггүй болохоор иргэд өөрөө НДШ төлөхөөс зайлсхийдэг. Ажил олгогч дургүй, ажилтан ч дургүй. Төр ч сонирхолгүй. Яагаад гэвэл төсвөөс жил болгон дарамт учруулж байгаа учраас. Хэн хэн нь сонирхолгүй энэ систем. Нэг ёсондоо тэтгэврийн сан өөрөө тэтгэвэртээ гарчихсан гэж би олон жил ярьсан. 2020 онд Их Хурлын даргын захирамжаар ажлын хэсэг байгуулагдаад Хувийн нэмэлт тэтгэврийн хуулийг өргөн мэдүүлсэн. Үүнээс хойш Хөдөлмөр, нийгэм хамгааллын үе үеийн сайдууд энэ хуулийг оруулж ирээд буцдаг байсан.

Харин энэ удаа энэ Аюурсайхан сайд Засгийн газраар энэ асуудлыг оруулж ирээд яг бидний олон жил ярьсан асуудлуудыг шийдвэрлэх гээд оруулж ирж байгаад бол би өнөөдөр их сэтгэл хангалуун байна. Засгийн газар дээр ч гэсэн энэ асуудлыг ярьсан. Нэгд, иргэддээ мэдээлэл дуулгахад 17 хувийн тодорхой хувь нь хуримтлал шилжиж байгаа гэдгээрээ энэ хууль их онцлогтой. Нэг ёсондоо бол тэр 2 хувь нь хуримтлалд шилжсэнээрээ хуримтлал суурьтай болох буюу хагас хуримтлалд шилжиж байна. Тэтгэвэр олон давхаргад болж байна. Ингээд хуримтлал тодорхой хувь нь шилжсэнээрээ тэр хуримтлал шилжсэн хэсэг нь өвлөгддөг байх нөхцөл бол эндээс бүрдэнэ гэж ойлгож байгаа.

Дээрээс нь 7 жил нөгөө 5 жилийн асуудлыг энэ хуулиар шийдвэрлэж байна. Мөн Хувийн нэмэлт тэтгэврийн хуулийг өргөн мэдүүлж орж ирж байгаа. Өнөөдөр банкууд бол тэтгэврийн санг ТББ-ын статустайгаар байгуулаад эхнээсээ иргэд тэтгэвэрт гараад эхэлчихсэн. Иргэдийн эрх ашгийг хэн хамгаалах вэ гэдэг нь ойлгомжгүй байсан бол өнөөдөр Хувийн нэмэлт тэтгэврийн хууль орж ирснээрээ иргэдийнхээ эрх ашгийг хамгаалах бололцоог бүрдүүлж байгаа. Дээрээс нь Засгийн газраас өргөн мэдүүлсэн энэ хууль бол инфляцтай уялдуулж, тэтгэврийг индексжүүлэх агуулга энэ хуульд орж ирж байна. Энэ бол өөрөө хамгийн том дэвшил.

Инфляц ямар байна түүнтэй холбогдуулаад жил бүр тэтгэврийг нэмээд явах нөхцөл бүрдсэнээрээ цаашидаа тэтгэврийн зөрүү арилах суурь тавигдаа.

Тэгэхээр тэтгэврийн шинэчлэл хийе гэж 20 онд Улсын Их Хурал бүх шатны сонгуульд нэр дэвшигчийн МАН-ын мөрийн хөтөлбөрт суусан. Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт орсон энэ шинэчлэл одоо хийгдэх гэж байгаа. Эхэл бол зөв тавигдаж байна гэж харж байна. Цаашидаа Засгийн газрын зүгээс энэ концепцыг алдагдуулахгүйгээр Их Хуралд батлуулахад одоо Их Хурлын гишүүдийг анхаарал хандуулаасай гэж хүсэж байна. Дээрээс нь сая бас ажлын хэсэг хэлж байна. Нийгмийн даатгалыг цахимжуулах ажлыг Цахим хөгжлийн яам ч гэсэн бас дэмжиж ажиллана. Дэлхийн өнцөг булан бүрд суугаа Монголчууд энэ нийгмийн даатгалаа төлөх нөхцөл бололцоог бол бүрдүүлэхэд анхаарах ёстой гэж. Тэгэхээр Их Хурал дээр ажлын хэсэг байгуулагдах байх. Хувийн нэмэлт тэтгэврийн хууль буюу гишүүдийн санаачилсан энэ хуулийг нэгтгээд хэлэлцээд явах ийм бололцоог бүрдүүлэх шаардлагатай байна.

Хоёрт бол энэ нийгмийн даатгалын санг мөнгөжүүлэх асуудал одоо Засгийн газар дээр ажлын хэсэг байгуулагдаад явж байгаа энэ уул уурхайн баялгийг хуримтлал суурьтай тэтгэврийн сангаар дамжуулж иргэддээ хишиг хүртээх нөхцөл бололцоог бүрдүүлэх ийм бол одоо зайлиггүй шаардлагатай байгаа учраас Хуримтлалын сангийн хууль, Баялгийн сангийн хуультай хэрхэн концепцыг бас уялдуулах талаараа бас Аюурсайхан сайд энийг бас Их Хурлын гишүүдэд тайлбарлаж өгөөч гэж хүсэж байна.

Л.Мөнхбаатар: Учрал сайдын асуултад Аюурсайхан сайд хариулъя.

С.Аюурсайхан: Учрал гишүүний асуултад хариулъя. Учрал гишүүн маань бас энэ тэтгэврийн реформ, нийгмийн даатгалын сангийн реформд бол нэлээн одоо идэвхтэй ажиллаж байгаа. Өөрийнх

нь санаачилсан одоо хуулийн төсөл байгаа. Хамгийн гол нь бас Засгийн газраас өргөн мэдүүлж байгаа ерөнхий хуулийн төслийг хүлээгээд одоо ингээд хэлэлцэгдэхгүй бас нэлээн удчихлаа. Тэгээд бас энэ завшааны дагуу Учрал гишүүний маань хууль нэгтгэгдээд хэлэлцэгдээд илүү одоо олон сайн санаанууд шилдэг туршлагауд шингээд явах байх гэж итгэж байна. Тэгээд хувийн нэмэлт тэтгэврийн хууль бол маш чухал. Энийг бол багц хууль дотор байгаа. Бид тэтгэврийг угаасаа олон давхаргат тогтолцоо руу шилжүүлж байгаа.

Нэгдүгээрх нь бол халамжийн сангаас авч байгаа тэтгэвэр, хоёрдугаарт нь нийгмийн даатгалын сангаас авч байгаа тэтгэвэр, гуравдугаарт нь хувийн нэмэлт тэтгэврийн сангаас авч байгаа ийм тэтгэвэр байх юм. Тэгээд тэтгэвэр, хувийн нэмэлт тэтгэврийн сан бол одоо шууд хууль нь батлагдах юм бол энэ бол бүрэн хуримтлалын тогтолцоо. Энэ хууль хэрэгжих юм бол одоо манай энэ нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулиараа нийгмийн даатгалын сан нөөц сан нэрийн дансыг мөнгөжүүлж эхэлж байгаа. Энэ бол хагас хуримтлалын сан руу явж байгаа. Нөгөө талдаа бүрэн хуримтлалын зарчмаар хувийн нэмэлт тэтгэврийн сан одоо хэрэгжээд явах юм бол энэ хуулийнхаа дагуу тэрэн дээр одоо шилдэг туршлага, шилдэг менежмент, шилдэг хөрөнгө оруулалтын одоо энэ зарчмууд ингээд хэрэгжээд явах юм бол нийгмийн даатгалын ерөнхий сан дээрээ бас сайн жишээнүүд болоод хэрэгжих болно гэж үзэж байгаа.

Энэ хуримтлалын сан бол үндсэндээ энэ олон жил хоосон явсан хийсвэр бичилттэй хэдэн их наядаараа тооцогдож байгаа энэ нэрийн дансыг бодитоор мөнгөжүүлэхэд маш чухал хөрөнгө оруулалт нь болох юм. Монгол Улсын Ерөнхий сайд Синганур улсад 2022 оны 7 сард хийсэн албан ёсны айлчлалын үеэрээ Синганурын хамтын ажиллагааны байгууллагатай хуримтлалын сангийн туршлагыг Монгол Улсад нэвтрүүлэх

талаар яриа хэлэлцээр байгуулаад, гэрээнд гарын үсэг зурсан. Энэний дагуу бид нар одоо тодорхой одоо үе шаттайгаар хамтын ажиллагааны төслөө хэрэгжүүлж байгаа. Нэгдүгээр үе шатаа хэрэгжүүлээд, хоёрдугаар үе шат руугаа орсон. Энэ хуримтлалын санг бол манай улсын хувьд байгалийн баялгаасаа үүсэх боломжтой. Энэ чиглэлээрээ хууль дээрээ маш тодорхой зүйл тусгасан байгаа. Улмаар удахгүй Баялгийн сангийн хууль батлагдахаараа энэ Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль энэ тэтгэврийн сан руугаа одоо илүү одоо тодорхой байдлаар уяж өгөөд улмаар үүнийгээ тэтгэвэр авагчид тэтгэврээ зөвхөн тодорхой хэмжээгээр нь өвлүүлээд, хамтын тэтгэврийн зарчим хэрэгжүүлээд зогсохгүй тэтгэврээ мөн одоо зохих ёсоор тогтоолгоод зогсохгүйгээр орон сууц, боловсрол, эрүүл мэндийн хэрэгцээндээ мөнгөжсөн сангаасаа авах энэ боломж нь бодитоор бас бүрдэх юм. Үндсэн хуулийн маань зарчим ч гэсэн бас тийм байгаа гэдгийг хэлье.

Л.Мөнхбаатар: Гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. Үг хэлэх гишүүд байна уу? Одоо дэмжсэн 3, дэмжээгүй 3 хүртэл гишүүд үг хэлж болно. Үг хэлэх гишүүд алга байна. Байнгын хорооны саналаар санал хураана. Гишүүд суудлаа эзлээрэй. Байнгын хорооны саналаар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн Нийгмийн даатгалын тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай, Нийгмийн даатгалын тухай хуулиудыг хэрэглэх журмын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Ахмад настны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Гаалийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Дипломат албаны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Малчин, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох

тухай, Төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Банкны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын ерөнхий хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын ерөнхий хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын зарим хууль болон нийгмийн даатгалын хуулийг хэрэгжүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Донорын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2008 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2009 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2010 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлүүлэх тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2011 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2012 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2013 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2014 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2015 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2016 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2017 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2018 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2019 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2020 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2021 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2022 оны төсвийн тухай хуульд

өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2023 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн Нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас дэмжлэг үзүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын өршөөл үзүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эдийн засаг Эдийн засгийн ил тод байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, ЭМД-ын сангийн 2018 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, ЭМД-ын сангийн 2019 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, ЭМД-ын сангийн 2020 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, ЭМД-ын сангийн 2021 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, ЭМД-ын сангийн 2022 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, ЭМД-ын сангийн 2023 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Өршөөл үзүүлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслүүдийн үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэх эсэх нь зүйтэй гэсэн саналын томьёоллоор хураана.

Их Хурлын гишүүд санал хураалтдаа бэлтгээрэй. Саналын томьёоллыг уншиж танилцуулсан. Санал хураалт. 53.7 хувиар санал дэмжигдлээ. Төслүүдийг хэлэлцэх нь зүйтэй гэж гишүүдийн олонх үзсэн тул төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжсэнд тооцсон анхны хэлэлцүүлэгт бэлтгүүлэхээр Нийгмийн бодлогын байнгын хороонд шилжүүлээ. Дараагийнхаа асуудал руу нь орёе.

17.34 цаг